

3046

Ա. ՌԱԶՄՈՒՆԻ

“ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ”

ԹԱՏԵՐԱԽԱՂ ԳԱՂԹԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ
ԵՐԵՔ ԱՐԱՐ



ՓԱՐԻԶ

1933

891.99

Ռ - 15

891.99

Դ-15

Ա. ՌԱԶՄՈՒՆԻ

12 MAR 2011

“ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ”

ԹԱՏԵՐԱԽԱՂ ԳԱՂԹԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԻ
ԵՐԵՎ ԱՐԱՐ



ՏՊԱԳՐ. - ԱՐԱՔՍ-ԹՕՓԱԼԵԱՆ ԵՂՔԱՐՔ
221, rue Lafayette, PARIS (10e)



08046

ԸՆԹԵՐՅՈՂԻՆ

Հայոց մեջ՝ հագիւ կը կարդացուի երեւելի գրողի մը երկերը. իսկ անծանօթ ստորագրութիւն մը գնել ու կարդալ տալու համար, ու եւ հայու . . . կամ հետք շացող խնդրագիր մ'ալ դիւելու է, եւ կամ, փոյլուն յանձնաւարականով, դողդղաշէն՝ ու եւ դուռ զարնելու է:

Եւ ո՛չ մէկը, ո՛չ ալ միւսը կրնամ սանել: «Ազգային Կեանք»ը ո՛չ հարուստի մը կը նուիրեմ, սպագրական ծախսի համար, ոչ ալ գրագէտի մը. անկէ երկու տող յառաջաբան-նեխաւի համար:

Այս քստերախաղը նուիրուած է քոյր' անոնց, որոնք հայու արիւն կը կրեն ու իրենց քաղաքական վիճակը կ'ողբան:

* *

Եթէ կրֆոս կուսակցական եւ, չըլլայ, ինքզինքն Վիւրաւորուած զգալով՝ զայրանաւ: Ո՛չ, այլ. շե՛ խղճիդ ձայնը եւ ականջ տուր հոս ապրողներուն, որոնք՝ քեզի պէս անխօս կուսակցական են — հայրենասէր —:

Ներքնաշաղկ գրագէտը գուցէ արուեստի արվեստ գրեց — մանաւանդ առաջին արարին մեջ — քոյ ջգայրանայ եթէ մեր ազգային կեանքի մերկութիւնն է: Ինծի համար ճշմարիտք անկէ արուեստի առեղի կ'արժէ:

Կրօնասէր, մի գայրանար, ծաղրուողը կրօնք չէ, այլ կրօնքի ապականիչները:

ՀԵՂԻՆՈՒԿԸ

Ներկայացման, արտատպման եւ թարգմանութեան իրաւունքը վերապահուած է: Դիմել վարի հասցէին:

Tous droits de présentation, reproduction et traduction réservés. S'adresser à l'auteur:

M. A. SÉFÉRIAN
40, RUE EMILE-ZOLA, ASNIÈRES (SEINE)
FRANCE



1984-2002

ԶԱՔԱՐ. 26 սարեկան: Քնաս մարդու դեմք: Երագող
աչքեր: Խօսուածքին ինքնախօսան շեշտ:

ԽԱԶԻԿ. 28 սարեկան: Քիչ նիհար բայց առողջ
կազմուածք: Զղայնոս է, միշտ բանով մը կը խաղայ:
Ամեն շարժումն արագ: Զափարի փեսան:

ՎԱՐԴԱՆ. 23 սարեկան: Անցկոս տղայ է, բայց կը
խօսի այնքան զսպուած բարկութեամբ եւ համոզուած
շեշտով, որ բոլորովին կը կարերի: Զափարի հօրեղբորոր-
դին:

ՄԻՆԱՍ. Մօս 30 սարեկան: Կարճահասակ, քիչ մը
կուզ, ողորմելի ֆրիսունեայի նեղ, խղճալի զղխով:

ԱՆՏՈՆ. 55 սարեկան: Անցեալ սերունդի Դաշնակ-
ցականի տիպար: Հօրեղբայր Զափարի, հայր Վարդանի,
աներհայր Խաչիկի:

ՃԱՆՃԻԿԵԱՆ. Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ: 55
սարեկան:

ՍԱՀԱԿ. որ կ'ըսուի Պատուելի: 50 սարեկան: Քրիս-
տոնեայ: Զարուհիի հայր, Լազրուի ամուսին, Զափարի
աներհայր:

ՂԱԶԱՐ. 27 սարեկան:

ՍԵՐԳԷՅԵԱՆ. 30 սարեկան: Երկմիտ դաշնակցական:

ԶԱՐՈՒՀԻ. 22 սարեկան: Կեանքոս: Զափարի կիներ:

ՆԱԶԼՈՒ. 42 սարեկան: Զղայնոս կին է: Զարուհիի
մայր:

ՍՈՒԼԹԱՆ. 45 սարեկան: Անտոնի կին: Վարդանի
մայր:

Վերջին արարին 20էն 40 սարեկան ժողովականներ:

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԱՐ

Տեսարանը կը ներկայացնէ Անտոնի սան մեջի նա-
շաստահր: Կահաւորունը՝ չափաւոր: Ասիական ու եւրո-
պական խառն կարասիներ: Աջ դուռը խոնամոց կը սանի,
իսկ ձախը ննջատենեակ: Իննսցի դուռը փողոցի վրայ
կը նայի՝ որու ամեն բացուելուն կ'երեւի՝ պարսեզի վը
կանաչութիւնը: Դրան ձախ կողմը զոյգ վարագոյրներով
շայն պատուհան: Սեղան եւ աթոռներ: Պատի աջ երկայն-
քին սեխը, որուն վրայ կախուած են շնանեկան եւ հայ
հերոսներու նկարներ:

ՏԵՍԻԼ Ա.

ՉԱՔԱՐ ԵՒ ՄԻՆԱՍ

ՉԱՔԱՐ (որ զուարեացող մեկու մը պէս քոյլ, նստած
է սեխի բն ծայրը, չոր ժպիտով՝ խորապէս նայելէ վերջ)։

Ըսելիք շատ բան կայ, շատ և այլազան, որ կրնայ
ձեր մոլութիւնները աղտոտել, բայց հիմա վազ անց-
նինք բոլորէն: Որովհետեւ յաճախ, շատ շիտակ խօսք,
ամէն բանի վերջակէտը փնտռելու չէ, պարզ այն պատ-
ճառով որ կը չուարինք ու մտքերնիս կը դանդաղի:
Կը սխալինք...

ՄԻՆԱՍ. (որ իր համեստ հագուստին մեջ նշմարիտ
երիտասարդի մը երեւոյթն ունի, նստած է աթոռի մը
ծայրը՝ օտարոսի) Ի՛նչ ըսել, որ ըսածնուդ վրայ ոչինչ
կարելի է աւելցնել... (Միջոց մը) Բարակը մտմտալ...
խելքս չհասնիր... եղածին հլու հպատակն ենք: Ի՛նչ
զրած է հոս, ի՛նչ տնօրինած է... չէ՞. երկրին ու ան-

հուն երկնքի միակ տէրն է ամենակարող... Մենք ալ բացառութիւն...

ԶԱՔԱՐ (Ընդմիջելով) Պարոն Մինաս, կը սնդեմ ու կը կրկնեմ: Այդ մտային հիւանդութիւն մըն է, որ գերեզմանէ մը աւելի տխուր է: Մտածել զժոխք եւ արքայութեան մասին, կը նշանակէ ինքզինք կեանքի մէջ միշտ սարսափի ենթակայ պահել:

ՄԻՆԱՍ. Կամ՝ հակառակը:

ԶԱՔԱՐ. Այսինքն...

ՄԻՆԱՍ. Պարզ է, չէ՞: Այն մարդիկ որ չեն վախճար ամենազօրէ մը, Տէրս զանոնք «զայլ» կ'անուանէ:

ԶԱՔԱՐ. Երեւի ասիկա իր իսկութեան մէջ շիտակ ըլլայ: Բայց ես յամառութեամբ կը կրկնեմ թէ զժոխքն ու արքայութիւնը հոս է, և, հաւատայ խօսքիս, ընտրութիւնն ալ մեր ձեռքը:

ՄԻՆԱՍ. Ձեր հասկցած կերպով:

ԶԱՔԱՐ. Ի հարկէ՛, մեր հասկցած կերպը աւելի առողջն է և ըմբռնելի: Ահա թէ ինչպէս: Եթէ կ'ուզէք որ կեանքը զժոխք ըլլայ, ամէն բան սե կը տեսնէք, ամէն պատահար կը չափազանցէք ու դուք ձեզ հոգեպէս կ'ընկճէք: Միտքը ալսպէսով, այնպիսի մոլու-թիւններով կը տարուի, որ այլևս անբուժելի հիւանդի մը վատ տրամադրութիւնը, ծուլութիւնը, վախը, սարսափը, վերջապէս ամէն մեղքիս վրայ, կը սկսի մարդ ինքզինքն ալ ատել... Այս է զժոխքը: Պիտի ըսէք կա՞յ արքայութիւն: Ի հարկէ՛ ոչ, մանաւանդ քսաներորդ դարուն, ուր մարդոց մէջ սատանան, ըսել կ'ուզեմ, խաբելու, չարչարելու, շահագործելու

մարմաջը աւելի նուրբ է քան թէ երէկ, բայց բոլորին հետ կան մեղմացուցիչ պարագաներ, այսինքն՝ հասկնալ իրերն եղածին պէս ու կեանքը տանելի վիճակի մէջ պահել:

ՄԻՆԱՍ. Որ ի՞նչ ըլլայ:

ԶԱՔԱՐ. (Լռութեմէ վերջ) Ի հարկէ ձեզի համար ոչինչ: (սեմ մը) Ուրեմն ձեզի համար հոգիէն զատ ոչինչ չկայ:

ՄԻՆԱՍ. Որովհետեւ մարմինը հոգ պիտի ըլլայ...

ԶԱՔԱՐ. (ընդմիջում) Թողունք ատոնք: Կ'ատէք հայրենիքը, որովհետեւ դուք ձեզ հիւր կը նկատէք: Կ'ատէք ազգութիւնը, որովհետեւ բոլոր մարդիկ, առասուներն՝ բոլորը մէկ հօր զաւակ կը նկատէք, ու բոլորի միակ, հզօր արքան է... Բայց՝ կեանքի մէջ՝ ինչո՞ւ կը ձեռնաք որպէս թէ կ'ատէք ամէն ինչ որ ազնիւ է, գեղեցիկ...

ՄԻՆԱՍ. (ընդմիջելով) Ներողութիւն: Ըսէք ինչ որ սատանայի բան է...

ԶԱՔԱՐ. Տէր Աստուած, հիմա շիտակ ըսէք, աղք, հայրենիք, մշակոյթ, ասոնք բոլորովին ձեր սրտին չե՞ն խօսիր:

ՄԻՆԱՍ. Ձեմ հասկնար, ոչ ալ կը տեսնեմ աղք ըսածդ: Ամէն բան հոգիէն կը սկսի և հոգիով կը վերջանայ: Աւետարանը մեր ճամբան է, մեր նպատակն ալ մեղաւոր հոգիի փրկութիւնն է:

ԶԱՔ. Ուրի՞շ:

ՄԻՆ. Մնացածը մեր գիտնալիք բանը չէ:

ԶԱՔ. Եղբայր, իմ ամենէն տարօրինակ գտածս է ձեր Աստուծոյ պահանջկոտութիւնը: Ինք կ'ըսէ թէ եղածն ու ըլլալիքը ինքն է: Լաւ: Թէ ամէն բան իր ասիին մէջն է: Լաւ: Քանի որ ամէն բան իրմէ կախ-

ուած է, ալ որմէ՞ կը նախանձի ու խստիւ կը պահանջէ իրեն աղօթել, իր փառքը երգել: Հէ՛...
Մին. Ինք կատարեալ է, իսկ մենք փրկուելու պէտք ունինք:

ԶԱՔ. Փրկուի՞լ: Ինչէ՞ն:

Մին. Սատանայի սադրանքներէն:

ԶԱՔ. Թող սատանան ոչնչացնէ...

Մին. (նկիւնած ընդմիջում) է՞:

ԶԱՔ. Ի՞նչ կայ: Նեղացա՞ք:

Մին. Ո՛չ: Ինծի ներողութիւն:

ԶԱՔ. Լա՛ւ, լաւ ալ չխօսինք: Գինի մը կը խմէ՞ք:

Մին. Շնորհակալ եմ: Սովորութիւն չունիմ:

ԶԱՔ. Գոնէ սո՛ւրճ մը:

Մին. Շնորհակալ եմ: Սովորութիւն չունիմ:

ԶԱՔ. Վերջապէս հայկական սովորութիւն է:

Մին. Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ, սովորութիւն չունիմ... հա՛, ինծի ներողութիւն:

ԶԱՔ. Ինչո՞ւ կ'աճապարէք:

Մին. Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ, սովորութիւն չունիմ շուտ...

չուտով ժողովի ըլլալու եմ:

ԶԱՔ. Ի՞նչ ժողով:

Մին. Ժողովը...

ԶԱՔ. (ընդմիջում) Օրինակ՝ մենք ժողով կ'ընենք ազգը փրկելու համար...

Մին. Մենք ալ հողին...

ԶԱՔ. Զարմանալի բան: Մենք մեր հայրենիքն ենք կորսնցուցեր ու գիշեր ցորեկ զայն փնտռելու համար է որ ժողով կը գումարենք:

Մին. Իսկ մենք... Մարդը ծնունդով մեղաւոր է, մենք ալ կը ջանանք կատարեալ ըլլալ:

ԶԱՔ. (ապօած նայելէ վերջ) Բարեկա՛մ, եթէ սիրտըդ ալ լեզուիդ պէս միամիտ ու մաքուր է, հաւատայ խօսքիս, հազար երանի քեզի:

Մին. Կը կարծեմ... Աստուած գիտէ (ոսֆի ելած է):

ԶԱՔ. Ի՛նչ որ ալ ըլլայ, նայեցէք որ իմ հոգիիս փրկութեան համար չաղօթէք:

Մին. [Երթալու ասեն] Ինչո՞ւ:

ԶԱՔ. Որովհետեւ ձեր վրայ հաւատք չունիմ: Զեր մէջ երկու մարդ կ'ապրի:

Մին. [դրան մօտ] Մեղայ քեզ... ո՛չ, եղբայր, ո՛չ, օր կու գայ, ժա՛մանակ, որ սատանան ձեզ ծաղրի առնէ ու դուք ձեր թերահաւատութեան համար չարաչար զղջաք... նայեցէք որ ուշ չըլլայ:

ԶԱՔ. Անհոգ եղէք: Ես գայլէն չէ որ կը վախնամ, որովհետեւ գայլին գայլ ըլլալը գիտնալով կը զգուշանաք իսկ ոչխարի մորթ... [ալն պանուն որ դուռը պիտի բանան, Վարդան զայն մեկէն հրելով կը մտնէ, իր ետեւէն Ղազար]:

ՏԵՍԻԼ Բ.

ԶԱՔԱՐ, ՄԻՆԱՍ, ՎԱՐԴԱՆ, ՂԱԶԱՐ

ՎԱՐԴԱՆ. Բարեւ:

ՂԱԶԱՐ. Բարեւ ձեզ:

ԶԱՔԱՐ և ՄԻՆԱՍ. Բարեւ:

ՎԱՐԴԱՆ. [վերեն վար Մինասին նայելէ վերջ] Ի՞նչ պէս ես, կ'ինքրու մուկ...

Մին. Ե՛ս: Շնորհակալ եմ: [կը մեկնի]:

ՂԱԶԱՐ. Է՛, Զաքար, ընտո՞ր ես:

ԶԱՔ. Կը տեսնես:

ՎԱՐԴԱՆ. Այդ օձի չապիկն ի՞նչ բանի էր:

ՋԱՔ. Ինչո՞ւ: Մարդը սուրբ է և լաւ տեսակէն:
ՎԱՐԴԱՆ. Սուրբ... սուրբ է, հա՞: Վա՛յ իմ գըլ-
խիս եթէ մարդոց բոլոր սուրբերը աւոր պէս են:
ՄԻՆ. (մտնելով) Ներողութիւն:
ՋԱՔ. Ի՞նչ կայ որ...
ՎԱՐԴԱՆ. Ախո՞ր է հոս: Դուռ դարնել չկա՞յ:
ՋԱՔ. Վարդա՛ն: Ի՞նչ կ'ուզէ՞ք բարեկամ:
ՄԻՆ. Ոչի՛նչ, ներողութիւն, մնա՞ք բարով: Աստ-
ուած պահէ քեզ Վարդան:
ՎԱՐ. Ինծի՛ նայէ՛, Աստուծոյ անունը երբ կ'ար-
տասանես, շիտկէ շիտակ կը ստես, կը հայհոյես:
ՋԱՔ. Վարդա՛ն:
ՄԻՆ. [[սորհելէ վերջ կը մեկնի]:

ՏԵՍԻԼ Գ.

Նոյն առանց Մինասի

ՂԱՋԱՐ. [տեսն մը վերջ] Աղուոր հիւրեր ունիս:
ՋԱՔ. [Վարդանին] Հաւատայ օրօրոցի տղան քեզի
պէս չի վարուիր...
ՎԱՐ. Անշո՛ւշտ, որովհետեւ շիտկէ շիտակ կը խօ-
սիմ ու կեղծիքի տուարակ մը լեզուիս տակ պահուած
չէ... ատիկա անանկ վարնոց մըն է՛:
ՋԱՔ. Ի՞նչ կ'ուզէ ըլլայ, վերջապէս հայ է. չէ՞:
ՎԱՐ. Հայուն աղբը:
ՂԱՋ. Ան ալ իր վիճակին մարդ է. չէ՞:
ՋԱՔ. Ի՞նչ կ'ուզէ ըլլայ: Ես մէկ բան կը հասկը-
նամ, առանկ ողորմելի մարդիկ քանի հալածես...
ՎԱՐ. Իսկ երբ օծիքնին թոյլ թողուս:
ՋԱՔ. Դուն գնա՛ Խաչիկին ըսէ հոս գայ:

ՎԱՐ. Ո՛ւր է որ:
ՋԱՔ. Իրենց տունը: Ըսէ նամականքը հետը բերէ:
ՎԱՐ. Ի՞նչ նամակ:
ՋԱՔ. Ան գիտէ:
ՎԱՐ. Ազէկ [կը մեկնի]:

ՏԵՍԻԼ Գ.

Նոյն առանց Վարդանի

ՋԱՔ. [որ գաւարներ եւ շիւ մը գինի կը բերէ
սեղանին վրայ] Ե՛ Դադար, ի՞նչպէս ես:
ՂԱՋ. Ըլլալու վրայ է:
ՋԱՔ. Կ'աշխատի՞ս:
ՂԱՋ. Անոր պէս բան մ'է: Ի՞նչ, գինի պիտի խմենք:
ՋԱՔ. Թէ չէ, դուն ալ բողոքական ես:
ՂԱՋ. Ո՛ր, մանաւանդ գինին տեսութիւն չի գիտեր:
ՋԱՔ. Լաւ ուրեմն: [նստելով] Հայաստանէն նա-
մակ կ'առնե՞ս: Ի՞նչ նորութիւն կայ:
ՂԱՋ. Վերջերս առի: Հայաստանը իր տեղը կեցած
է, ո՛չ մանչ է ծնան ոչ ալ աղջիկ, քեզի շատ շատ
բարեւ ունի:
ՋԱՔ. Մերսի:
ՂԱՋ. Կը հարցնէ կայսերապաշտներու ֆէյֆը:
ՋԱՔ. Կայսերապաշտներու ֆէյֆը, ամէն բան
կատարեալ է, միայն կայսր կը պակսի:
ՂԱՋ. Որու փառասեղ աթոռին տիրելու որդն է
մտեր մէջներնիդ ու այդ մարմաջով կը տառապիք:
ՋԱՔ. Եւ կարծեմ, ան ալ ձ'ր փորն է ցաւցուցեր,
խօսքը մէջներնիս, այդ որդը ձեզի ալ իր հետ պիտի
տանի: Լաւ լսեցի՞ր:
ՂԱՋ. Խու՛ չեմ: Բայց միշտ մեզի հասնիլը...

ՉԱՔ. [ընդմիջելով] Աղուոր մանչս, Դաշնակցութիւն ըսուածը ներդաշնակութեան մարմնացումն է, եթէ անոր պատէն քար մը իյնայ, դաշնաւորման անեղ զօրութիւնը կը ճչայ և ինկող քարը ան ու դողով իր տեղը կը դառնայ...

ՂԱԶ. Աւելի շուտ՝ այս անգամ Բաջաղնունին հոգեառի պէս ձեր դրան առջև կը սպասէ:

ՉԱՔ. Մինչև մահ թոյլ չենք տար որ մեր անկողնին մօտենայ: Իսկ մինչ այդ՝ աւելի քան երեք՝ կանք ու կը մնանք:

ՂԱԶ. Ինծի նայէ՛, այդչափ ճի՛ղճուի մ'ըլլաք: Քիչ մը եղածը իր արժէքով գնահատեցէ՛ք: Այս անգամ որդը արմատը կը կրծէ...

ՉԱՔ. Թէ ի՛նչպէս: Ո՛ւր տեսար այդ:

ՂԱԶ. Կոյրերն իսկ տեսան և մեռելները զգացին:

Չէ՛, վտարել երէկի ամենէն հաւատարիմը...

ՉԱՔ. Ինչպէս Ստալին վտարեց երեկի յաղթական Տրոցկին, այնպէս չէ՞:

ՂԱԶ. Տրոցկին մօրս բարեկամը չէր, բայց, ի՞նչ կապ ասոր հետ:

ՉԱՔ. Նոյն բանն է, մինչև դէմքերը չփոխուին, վիճակները, կեանքը նոր թափով չի քալեր:

ՂԱԶ. Դէմքերուն հետ կրնայ փոխուիլ անուն ալ:

ՉԱՔ. Ինչո՞ւ չէ եթէ պէտք ըլլայ: Բայց ատկէ ձեզի ի՛նչ օգուտ: Եթէ կը կարծէք թէ Դաշնակցութիւնը մէկ օրէն միւսը կրնայ քայքայուիլ ձեզի ի՛նչ օգուտ: Խօսքը մէջերնիս, եթէ ատանկ բան մը պատահի, այդ գացողներէն եօթ նիհար եղներ կրնան ծընիլ, որ ձեզ, միւսները և հետագայ ծնողները կը կլեն և չեն կշտանար:

ՂԱԶ. Հիմակուհիմա դուք ձեզ կերէք, վերջը...

ՉԱՔ. (ընդմիջում) Ենթադրէ թէ Դաշնակցութեան գլխուն հայ մը պատահի: Ծօ. եթէ մեր մարդուած բանակը հրապարակ իջնէ, ձեզի պէս կէս համայնավարները իբր ֆաշիստ՝ Խաւիթա կը ճամբեն: Եթէ մենք իջնենք հրապարակ, դուք միայն ջրկիր կրնաք ըլլալ:

ՂԱԶ. Փչէ՛ մինչև պայթի...

ՉԱՔ. Մինչ այդ, սիրտդ դող չելլէ, մեր չարժու մը անդունդին մօտեցող ժողովուրդը ետ դարձնելու մէջն է: Կը հասկնա՞ս, հայ ժողովուրդը անդունդին եզրը հասած է:

ՂԱԶ. Գէշ նշան... Կայսրութիւն կերտել փափաքողներու վրայ հաւատք ընծայելու համար:

ՉԱՔ. Ե՛հ, եթէ գէշ ըլլայ մեզի լաւ կ'ըլլայ ձեզի: Մէկուն հասած չարիքէն, ուրիշի մը բարիք կը ծնի:

ՂԱԶ. Ամէն չարիք դուք ձեր ձեռքով էք ըրեր: Եթէ մինչև օրս հոն ու հոս մխտուած դրամները Հայաստանը չի նետու տրամադրուէր, հաւատայ, այս ժողովուրդին մէկ մասին համար տեղ կը բացուէր այնտեղ և նոր արկածախնդրութիւններու ետէ չէիք ըլլար:

ՉԱՔ. Գուցէ իրաւունք ունիս, բայց ե՞րբ ենք մերժեր Հայաստանին օգնել:

ՂԱԶ. Դժբախտ ապուր կու տայիք. կոթով աչք կը հանէիք: Մէկ կողմէն. իբր թէ Շիրակի աղէտ է ևայլն, քառսուն յիսուն հազար ֆրանք կու տան, ըսելու համար թէ Հայաստանին կ'օգնեն, իսկ միւս կողմէ՝ երկրի մէջ, աւազակախումբեր կամ գաղանի կաղմակերպութիւն կը ստեղծեն, որ երկրի իշխանութեան կ'արժէ մէկ միլիոնի և մի քանի տասնեակ հոգիի կեանքին: Երբ իրենց սև ծրագիրները ջուրը իյնան, այս անգամ, պառաւ կնիկներու պէս աղի արցունք կը

թափեն, թէ՛ հոն աղատութիւն չկայ, թէ՛ երկրի դռները դոց են: Եթէ բան մը չէ, սիրտ կը պղտորէ:

ԶԱՔ. Ղաղա՛ր, կարծեմ այդ կէտի մէջ համակարծիք ենք, մենք ալ ճիշդ այդ հրէշութեան դէմ է որ կռիւ կը մղենք:

ՂԱԶ. Եթէ ուշ չէ:

ԶԱՔ. Ուշ չէ քանի որ ապրելու ուժ կայ: (լուր.)

ՂԱԶ. Կը տեսնենք: (Ժամանակ) Ան չէ, ի՞նչ եղաւ ձեր հողի խնդիրը: Տուն պիտի շինէ՞ք:

Դեռ չեկան, երկու օր է հարսանիքի են: Ինչո՞ւ կ'աճապարես:

ՂԱԶ. Եթէ պիտի շինէք ես ալ սկսիմ, թէ չէ, լերան վրայ առանց դուռ դրացիի չ'ապրուիր:

ԶԱՔ. Մանաւանդ հայ չեղած տեղ: (լուրիւն) Կարծեմ այսօր պիտի գան:

ՏԵՍԻԼ Ե.

ՆՈՅՆՔ, ՎԱՐԴԱՆ ԵՒ ԽԱՉԻԿ

ԽԱՉԻԿ. Բարեւ ձեզ (ձեռք կուտայ Ղաղարին) Ի՞նչ պէս ես:

ԶԱՔ. Բարեւ (վարդանին բաներ մը կ'ըսէ, որը երկու գաւաթ եւս բերելով գինի կը լեցնէ):

ՂԱԶ. Գէշ չէ, դուռն ի՞նչպէս ես:

ԽԱՉԻԿ. Կ'ապրինք:

ՂԱԶ. Մարդո՛ւ պէս:

ԽԱՉԻԿ. Չէ՛, շան պէս:

ՂԱԶ. Լսածիս համեմատ ականջէդ սկսե՛ր ես կարմրիլ ու մատներուդ հասնելու մօտ է եղեր:

ԽԱՉԻԿ. Իրա՛ւ է: [գինիի գաւաթին հետ խաղալով]

Բայց մեռնելէս վերջ եթէ ոսկորներս գերեզմանէն հանեն ու խօսիլ տան, հաւատայ անոնք միշտ «հայ եմ» պիտի աղաղակեն:

ՎԱՐԴԱՆ. Վերցուցէ՛ք, տղաք այդ ոսկորներու կենացը մէյմէկ գաւաթ:

ԽԱՉԻԿ. Իմ երազ արքայիս կենացը, որ կեանքը կռիւ է բաւ, միշտ կռիւ, միշտ կռիւ, միշտ կռիւ:

ՎԱՐ. Քրիստափո՛ր: [իրար գարնելով կը խմեն]

ԽԱՉԻԿ. [Զափարին] Ա՛ռ նամակները: [գրկանքն ծրար մը հանելով կուտայ] Լեցո՛ւր, վարդա՛ն, լեցո՛ւր:

ՂԱԶ. Մէյ մը շունչ առ, ի՞նչ իրարու ետեւէ:

ԽԱՉԻԿ. Վաղը երբ մեռնիս, գերեզմանին մէջ շունչ առնելու ատեն շատ կայ:

ՂԱԶ. Ուրեմն Հայաստանի անմահութեան կենացը:

ՎԱՐ. Անոր հետ միասին քունէ՛ն նոր արթնցողներու երկար կեանք, [կը խմեն] Զաքա՛ր, ինչո՞ւ եկեր էր այդ բողոքականը:

ԶԱՔ. [նամակ կարդալով է զբաղած] Վերջը կ'ըսեմ:

ՂԱԶ. Բողոքականներուն չէք հաւանիր, բայց դուրսէն նայողի աչքին դուք ալ անոնց չափ մոլի էք: Միայն այն տարբերութեամբ, որ, եթէ դուք խնդի կարմրած աչքերով ամէն բան կարմիր կը տեսնէք:

ԽԱՉԻԿ. [ընդմիջելով] Կարմիր, կարմիր, ի՞նչ կայ աւելի հրաշալի քան կարմիրը: Կարմիրը կռիւ ցոյց կու տայ, կարմիրը կեանքի, շարժումի, եռացող արիւնի գոյնն է: Կարմիրը խնձորի, երիտասարդի, թարմութեան նշան է: Ուրկի՛ց ուր նմանութիւն: Մօ՛, անոնք ամէն բան սև կը տեսնեն, սև, մեռած հոտած: [կը խնդան] Այլանդակ չէ՞, եթէ կեանքը կը

կազմին: Ուրիշ մը խելք չատ ունի և իր սուր մըտքով
ուրիշներ գործիքի տեղ կը ծառայեցնէ: Մէկ խօսքով,
մարդո՞ն մէջ «ես»ը ա՛յնքան զօրաւոր է ծնունդէն իսկ...

ՂԱԶ. (ընդմիջում) Ծնունդէն չէ, նախապաշարում
է: Օրինակ. թող իմ զաւակս նախապաշարող մտքերէ
հեռու ապրի, իրեն համար հայ և թուրք նոյն բանը
պիտի ըլլայ:

ՎԱՐ. Այս գուցէ շիտակ է:

ԶԱՔ. Ուրեմն, այդ հաշուով, կրնա՞ս, հա՛, կրնա՞ս
քեզի պատկանած իրը տալ ինծի, առանց որ խղճի
խայթ զգաս:

ՂԱԶ. Բա՞ն մըսիր: Երբ ամէն մարդ նոյն ա-
պուրէն խմէ, իմա քուկդ, ոսոնք աւելորդ բաներ են:

ԶԱՔ. Նախ դուն քեզի համար ապրէ: Կը հաւա-
տա՞ս, թէ կուգայ երանելի օր մը, որ արեւը մէկէն
ետ դառնայ... Ըսել -կ'ուզեմ, կուգա՞յ օր մը, որ
հայր ու որդի իրար չճանչնան:

ԽԱԶ. Հիմա շատ կը ճանչնան:

ՎԱՐ. Մանաւանդ ֆրանսայի մէջ:

ՂԱԶ. Ինչո՞ւ չէ:

ԶԱՔ. Կը հաւատա՞ք թէ (աւելի ուժգին) ձեր սիրած
մէկ բանը, կինը, զաւակը ուրիշի կրնաք փոխ տալ:

ՂԱԶ. Զարմանալի մտայնութիւն: Կարծել թէ կի-
նը անշարժ գործիք մըն է որ տէր պէտք է ունենայ,
շիտակէ շիտակ տղայութիւն է: Կինը ինծի-քեզի պէս
հոգի ու մարմին ունի. թող ընտրէ իր արուեստ...

ԶԱՔ. Ինչպէս անասուն...

ՂԱԶ. Ի՞նչ տարբերութիւն...

ԶԱՔ. (ընդմիջելով) Ներողութիւն, ես միտք չու-
նիմ: Եւ քու երազած անասուն - մարդկութեան ալ
կարօտ չեմ: Ծօ՛, եթէ հայր ու որդի իրար չճանչնան,

մեր կեանքը շան ապուրի պէս աղտոտ կ'ըլլայ: Այդ
խմտոտով ես կ'ուզեմ իմ մտքիս իմ մարմնիս, իմ կիր-
քերուս, իմ հոգիիս իշխանը ըլլալ... իշխել ուրիշին
վրայ, որ ան ինքնապա՛հ է, վատութիւն է, բայց չիշ-
խել իր անձին վրայ հայրականութիւն է... Ծօ՛, կինը ո-
րուն իմ անկեղծ սէրս եմ խոստացեր, պէտք է փոխա-
րէն սէր խոստանայ ու այդ երկու մաքուր, անկեղծ
սէրէն ծնելիք սիրոյ պտուղը իմ տնկածս է, իմա պէտք
է ըլլայ, ո՛չ թէ անցորդին: Պարտէ՞ք մը տնկել, հաս-
ցնեմ հոգևով գուրգուրալէն ու անոր շուքին մէջ,
վայրկեան մըսել թէ սա իմս է, ե՛ս եմ տնկած, ես եմ
ջրած, ե՛ս եմ անով ուրախացած... ալ մէկ անգին
վայրկեանը աշխարհի փառքն է, միակ կեանքը:

ՂԱԶ. (ժամանակ) Ահա՛ թէ ինչու մենատիրական էք:

ՎԱՐ. Ղազա՛ր, մարտ եղար...

ԽԱԶ. Պէտք է խոստովանիլ թէ շիտակ է:

ՂԱԶ. Հա՛րկաւ, լեզուն հոգիէն ու սրտէն ա՛յն-
քան հեռու է, որքան արեւ երկրէն:

ԶԱԳ. Վա՛ղ անցիր: Կը բաւէ ասոր վրայ խօսածնիս:

ՂԱԶ. Իրաւունք ունիս, նստած մնացի: Ժամը
քանի՞ն է:

ՎԱՐ. Վեց ու կէս:

ՂԱԶ. Ուրեմն ինծի ներողութիւն: [nsfի կ'ելի]:

ԶԱՔ. Նստէ՛, է՛, կը խօսինք:

ԽԱԶ. Գո՞րծդ ինչ է, նստէ խօսինք:

ՂԱԶ. Ո՛չ, ժողովի պիտի երթամ: Ուրեմն, Զա-
քար, ըսածս չմոռնաս:

ԶԱՔ. Շատ լաւ, շատ լաւ: [նամբու կը դնի]:

ԽԱԶ. (ետեւեմ) Երթալիք տեղդ միշտ յիշէ որ հայ ես:

ՂԱԶ. (դրան մէջ) Անհոգ եղիր, ես քեզմէ աւելի
հայ եմ:

ՁԱՔ. (ձեռք տուած ասեմ) Հայ ըլլալուդ հայ ես, ինչ որ ընես չես կրնար մոռնալ, բայց նայէ որ դրանք կանօրէն հայ ապրիս, մոլեռանդ ազգայնական պէտք է ըլլալ, ուրիշ ճար չկայ... (կը խնդան, Ղազար կ'երթայ):

ՏԵՍԻԼ 2.

Նոյնք առանց Ղազարի

ՁԱՔ. [Ետ գալու ասեմ] Գէշ տղայ չէ... չէ՞, խաչիկ:

ԽԱՉ. Վկայականը կը պակսի:

ՎԱՐ. Շատեր կան, որոնք պարզապէս ապուշ են, մոլեռանդ, յիմար յիմար կը խօսին, իսկ այս տղան յստակ միտք ունի:

ԽԱՉ. Գինի խմէ, ատոնց տեսութիւնն ու տնտեսութիւնը... (գինի կը խմէ):

ՁԱՔ. Խոստովանէ՞, ասկէ քանի մը տարի առաջ եթէ անոնցմէ մէկը պատահէր որ մեր պետերու պակասութիւնը մեզի մատնացոյց ընէր, ես կամ դուն կը խեղդէինք զայն ...

ՎԱՐ. Հիմա որ կամաց կամաց աչքերը կը բացուին, ալ հին մոլեռանդ ետապաշտութիւնը...

ԽԱՉ. [ընդմիջ.] Վա՛ղ անցիր: Ըսել է կո՞յր էինք:

ՎԱՐ. Հապա ինչ կը կարծէիր:

ԽԱՉ. (վերէն վար նայելէ վերջ ծաղրական շեշտով մը) Սըւոր նայէ՛, ծօ դուն ի՞նչէն ինչ գիտես, որ ելեր գլխէդ վեր քար կը չալկես:

ՎԱՐ. Հը՛, զարմանալի տղայ ես, անպայման հինգ ֆրանքի անգամատերի՞ պէտք կայ, որ «ինչէն ինչ» ըլլալը գիտնանք, կը կրկնեմ թէ դուք մինչև այսօր ըլլալը գիտնանք, կը կրկնեմ թէ դուք մինչև այսօր թանձր մշուշի մէջ կորսուած էիք, և եթէ զայն խոստովանիլ կ'անճրկիս, ուրեմն վրադ դեռ թուրքի գը-

լուխ կայ:

ՁԱՔ. Իրաւ է, խաչիկ:

ԽԱՉ. Ի՞նչ չը իրաւ է, թող ըսէ՛, ի՞նչը:

ՎԱՐ. Կը կրկնեմ թէ մինչև այսօր կոյրի պէս, ինչ որ բերաննիդ են դրեր, կլլեր էք անտարտուշ: Հիմա կը հասկնաք թէ պէտք է եղեր կանուխ արթննալ, կանուխ, արեւածագէն տուա՞յ, երբ արեւելքը յոյսերով յղի էր, երբ դեռ ճանճերը ձեր ճակտին վրայ պտոյտի չէին ելած ու ձեր ականջին մօտ չէին վզվզաւ: Ըսել կ'ուզեմ, երբ դեռ սրտերը չէին պղտորած: Պիտի արթննայիք այն ատեն ու թողլով մորթին վրայի անընշան ուռերը պիտի վազէիք սրտի տունը: Դուքս թըշնամիդ աչքիդ առջևն է միշտ: Դուք պիտի մաքրէիք չերեցող թշնամին, ներսի ահաւոր թշնամին, որ սարսափելիօրէն անբուժելի է: Դուն իմ չէզոք ըլլալու համար մարդու տեղ չես դներ, հա՞, լա՛ւ, լա՛ւ ուրեմն հիւանդութիւնդ: Սիրտը պահուած է մարմնի անդունդին մէջ: Եթէ այդ սրտին մէջ խուժած է սիֆիլիսի մանրէներ, մարմինը մեռնելու ճամբան բռնած է: Անոր դուրսէն աղուոր երևնալուն մի նայիր, ինքզինք կրնայ ոտքի՝ մահացու ախտանշանէ հեռու պահել, տարի մը կամ տասը, բայց երբ ներս մտնես, սրտի տունը, հոն կամաց կամաց կը հիւծին, կը քայքայուին: Խաչիկ, եթէ օր մը այդ միլիոնաւոր մանրէները պատռելով սրտի պարիսպը խուժեն դուրս, ձեր մայրը կուլայ... [լուրիւն] Եղբայր, փոխանակ իրենց սիրտը մաքրելու աններելի մեղքերէ, փոխանակ պատերազմ յայտարարելու մահաբեր մանրէներու դէմ, ելեր մարմինը կը լուան... ի՞նչ մէջտեղ վլվլվլվլվլվլ... Նախ մաքրեցէ՛ք դուք ձեզի, որ վերջը ուրիշներու մասին մտածէք...

ԶԱՔ. Շիտակ է և մեր ըսածն ալ ատկէ տարբեր չէ:
ՎԱՐ. Այո՛, խաչիկ, դաշնակցական եղողը
պէտք է մոռնայ թէ մարդ է:

ԽԱՉ. Հը՛, եղաւ գնաց:

ՎԱՐ. Սխալ է: Լա՛ւ, եթէ հոն ալ երկմտութիւն
տիրէ, ձեր ծածը ջուրով ջուր է: (ժամանակ) Սա ա-
խորին մէջ զոռոցող էջէն պէտք է խրատ առ-
նել...

ԽԱՉ. (ընդմիջելով) Պաւո՛ւ պաւո՛ւ:

ՎԱՐԴ. Էջուն չես հաւնիր բայց անիկայ իր ախո-
րին ուր ըլլալը գիտէ, իր գիտցածէն մազ մը չի շեղիր,
իսկ ձեր մէջ, վա՛յ մարդկութիւն է, վա՛յ ի դժմտանք է:

ԶԱՔ. Աղէկ, բայց քու ախորդ ու՞ր է: Կան ասանկ
«Ես բանի չեմ խառնուիր» ըսողներ, որ շատ երկար
լեզու ունին, իսկ՝ դործի ասպարէզի մէջ՝ աշնան տերե-
ւերու պէս հովուն խաղալիք կ'ըլլան:

ՎԱՐ. Ինծի՛ նայէ, մի կարծեր թէ ամէն մարդ հովին
խաղալիքն է, ո՛չ: Եթէ հրապարակի վրայ ըլլայ պարզ,
անխոցելի ծրագիր որ սրտի մօտիկ ըլլայ ու գաղթահա-
յութեան շահերուն, քաղաքական պահանջներուն գո-
հացում տայ, հրապարակի վրայ ըլլան անձնազոհ մար-
դիկ, ինչպիսին եղած է ձեր հիմնադիր Քրիստափոր
Միքայէլեանը, կը տեսնես այն ատեն թէ որոնք են
հովուն խաղալիքը: Ի՞նչ է եղածը: Պարահանդէս, ճառ-
խօսէ, ծափ զարկ յօրանջէ: Դուք ճշմարիտ լոյսը մոռ-
ցած մշուշի մէջ խարխալելով աջ ու ձախ կը դի-
մէք... Ամէն մարդ յիմա՞ր է, թէ զգացում չունի:
Ծօ՛ ձեր ախորը ու՞ր է: Զեր ծրագիրը ի՞նչ է: Նը-
պատակ ունիք ընկերվարական ճամբով մարդիկ լծիւն
փրկել որու միջոցն է հայ ժողովուրդը ջարդել, հէ՞...

ԽԱՉ. (կը սուլէ) աւս սե ֆօր...

ԶԱՔ. Ըսելիք չկայ, բայց կան պարագաներ որ
պէտք է ըլլալ տգէտ, մշուշի մէջ: Աչքերը լոյս տեսնե-
լով կը յօգնին, պէտք է քննալ որ յոգնութիւն առնեն:
Հոս խնդիրը արիտութեան մասին չէ, թէ ոչ, ես պիտի
ուզէի կոշտ ու կոպիտ գիւղացի ըլլալ քան թէ խնձորին
մէջի կուտը զատող քսղացի: Պիտի ուզէի կոյր ըլլալ
միայն ազատ թռչելու երկիր և ծփացող թւեր ունե-
նայի...

ԽԱՉ. Պիւղպիւ՛ր, ձայնդ ուրիշ՞ կուգայ:

ԶԱՔ. [սեռը փոխելով] Ի՞նչ կայ, հա՛, ի՞նչ կայսա
վրան թքած քաղաքակրթութեան մէջ... յառաջդիմու-
թիւն, յառաջդիմութիւն: Ի՞նչ բան է ան: Ի՞նչի
վրայ է առաջ վազելը: Մարդիկ մորթելու թէ առտու-
ընէ իրիկուն ճաղատ զլուսն ճանկրտել, գտնելու հա-
մար տանջանքի նոր դործիքներ, մարդիկ մորթելու
նոր և անարկու միջոցներ: Յառաջդիմութիւն որ մար-
դիկ իրենց ըրածին հաշիւը չեն կրնար տալ: Ոչ, խաչիկ,
սխալ չէ՛, պիտի նախընտրէի տգէտ գիւղացի ըլլալ և
Հայաստանի լեռներուն վրայ արօր վարել, քան թէ
այս զարգացած իրկիրներու մէջ բոշայի կեանք վարել:
ՎԱՐ. Շիտակ չիտակ բոշայ...

ԶԱՔ. Բոշայ, այո՛, բոշայ, աննպատակ, աղտոտ...
Վարդան, դուն իրաւունք ունիս մեր սիրտը աղտոտ է,
պէտք է զայն՝ որքան կարելի չուտ՝ մաքրել, ճշդեմք
թէ ո՞վ ենք, ի՞նչ է մեր նպատակը, ի՞նչ է միջոցը:

ԽԱՉ. Բայց միջոցը պէտք է ըլլայ ամէն բան որ
կրնայ մեր դատին օգտակար ըլլալ: Իսկ դուն երկմտ

ես, գիտե՞ս:

ՁԱՔ. Կապտակը մէկ է, միջոցը մէկ...

ԽԱՉ. Է՛:

ՁԱՔ. Է՛մէ՛ չկայ, Կապտակը է մենք իրար հասկնա՞նք: Ամենէն առաջ բոլոր հայերու միաւորումը և սրտերը մէկ տա՛ւ մէջ բնակեցնելը:

ԽԱՉ. Ի՞նչ անուշ կը խօսիս, քու ամէն բանդ աւանակ լեզուով կ'ըլլայ:

ՁԱՔ. Խաչիկ, ինչո՞ւ չես հաւատար, ի՞նչ ունինք որ չենք կրնար կիսուել: Չէ՞, մենք բոլորս բոլայի կեանքին հառած, բոլորս նախատուած, հեղուած ու վռնուած. պէտք է բոլորս հասկնա՞նք, վայրկեան մը սրտերը մէկտեղենք և նայինք մեր շուրջը: Ի՞նչ է մերը: Մեր ունեցածն է մահամերձ հիւանդ մը: Այդ հիւանդը մեր բոլորիս սիրելի մայրն է: Մենք՝ իր հարազատ որդիները, ժողոված իր մահիճի մօտ, փոխանակ մտածելու՝ բոլորիս ճիգերը մէկտեղել ու զայն նորէն կեանքի բերելու, այսքան անհրաժեշտ, ըստիւ պողական ու սարքական հարցի մասին մէկ հոգի՝ մէկ սիրտ ըլլալու, անգին բողբոջներու մեղքերը ճշտելու... Ասիկա ահա՛մ' է, ամօթ, նախատինք է մէկ մօր զաւակներուն համար: Խաչիկ, եթէ այս ժողովուրդը պիտի շարունակէ իր սոխ ու սխառը երազել երբ անգին աշխարհներ կը փլին, ազատագրական, կենաց և մահուան կռիւ կը մղուի, թող այս ժողովուրդը անիծուի՛, շան պէս փրկատակի մը մէջ սատկի՛...:

ՎԱՐ. Հապա ի՞նչ, կա՛մ տակը կա՛մ վրան...

ԽԱՉ. Ըսածդ շիտակ է, բայց, Զաքար, երբ տեսական հարցերը անգամ մը մարդուս գլխուն մէջ մըտ-

նէ, անկէ հանելու համար նախ հոգին պէտք է ելլէ:

ՁԱՔ. Հայոց համար տեսական հարց չկայ: Տեսական հարցերով հաջն շուները, լուսաւորչականի կռիւ մղեն, հարսանիք երազող տէրտէրն ու մեռնիլ երազող պատուելին: Տեսական հարցերով ու... դեռին քսեն բորոտները, որոնց մարմինը կը կճէ ինքնիրեն: Թող տեսական հարցերով զբաղին անո՞նք, որոնց փորը կուշտ է, անո՞նք, որոնց թշնամին սարուկ է: Իսկ մեղիպէսները, անպէտ թուղթի պէս պէտք եղած առեն ու... կը սրտեն ու աղբանոց կը նետեն: Մենք հայերս ոսկորներու տունէն վռնուած, ողջերու ջարդուիլը տեսնելով հողով ջարդ ու փշուր եղած, մենք, [աւագ] մեր իրաւունքը, որ սեղանէն աւելցած պատառ ո՞ջ հաց էր միայն, շունին՝ փողոցին մէջ սլեկուացող շունին նետեցին ու մեր երեսին գարշելիօրէն թքին, կռնակին ոտքի հարուած մը տուին, աչքերուն պղպեղ փչեցին, մեզ ալլանդակեցին, մեր կողերուն ոսկորները ջարդեցին, մեր հոգին փլեցին... [լուրիւն] Հէ՛, դուն հա՞յ ես, բոշա՞յ ես, շո՛ւն ես, ըսի՛ ինձի, կրնա՞ս մոռնալ այսքան նախատինք, կրնա՞ս... տեսական հարցի՞, հը՛, տեսական հարցերը անոնց որ ունեցածնին կորսնցնելու վախ ունին: Տեսական հարցերով զբաղին անո՞նք, որ զողնալով ուրիշի բարիքը, ուրիշի արդար իրաւունքը, այսօր խղճի խայթ ունին: Մենք ի՞նչ ենք, ի՞նչ են այդ հարցերը մեզի...:

ՎԱՐ. Վրլուկ:

ԽԱՉ. Հը՛...

ՁԱՔ. Ծօ, խերն անիծած, Աստուած մէկ է, որու մասին վէճ չկայ, և կ'աղօթեն նոյն Աստուծուն, այս մասին կասկած չկայ: Ուրեմն ի՞նչ բան է սա լուսաւորչականն ու բողոքականը: Ի՞նչ բան դաշնակցա-

կանն ու ուսման վարը: Քանի որ Աստուած մէկ է, նը-
պատակը նոյն Աստուծուն աղօթել, ալ ինչ նոյն Աստ-
ուածը քառասուն կտոր ըրեր մեր քթին բերնին կ'օ-
ծենք: Հայեր, մեր Աստուածը մէկ է, անիկա քառ-
սուն մարմին: Եւ աղօթքի ձև չունի: Հայեր, մեր կու-
սակցութիւնը մէկ է, հայ ազգութիւնը ազատել իր
բռնայի՝ վաճառուած շան կեանքէն: Այսքան պարզ հար-
ցի մասին ելլել աշխարհ մը վրէժաւ: հանել, իրար
ծեծել, քէն ու ոխ ըլլալ, ինչո՞ւ համար, ի՞նչ ունինք
որ չենք կրնար կսուիլ: Զի՞ բաւեր որքան սպուշ ե-
ղանք, կոյր մնացինք, թող մեզ իրարմէ հեռու պահող
վարագոյրը պատռաի, բոլոր կուսակցութիւնները նոյն աստը-
ծուն կ'աղօթեն, բոլոր կուսակցութիւնները նոյն ազգը
փրկելու կ'աշխատին... Մէկդի սե կատուն մեր մէջէն,
պէտք է իրար միանանք ու ըլլանք մէկ կուսակցու-
թիւն, «Հայ Ազգ» ու ազատագրենք զայն իր բռնա-
յութենէն: Վիճիլ ասոր համար առնուազն յիմարու-
թիւն է...

ՎԱՐ. (լուսինն վերջ) Շիտակ է, բայց ամենէն
առաջ և ամենէն աւելի ձեր պետերն են որ սե վարա-
գոյր կը բռնեն մէջտեղ: Նայէ՛, անցեալներս, կոտո-
շաւորներէն մէկը ճիշդ այդ հարցի մասին սապէս կը
փրկիսօրայէր. «Հարուստը աղքատի հալէն չի հասկը-
նար: Ուրեմն պէտք է տկարը զբաղի տեսական հարցե-
րով», և շարունակելով իր յաղթական ճառը, կ'ըսէր.
«Փիղին վրայ ճանձ մը նստելով չի կրնար զայն մեռ-
ցնել, բայց գոնէ կը չարմէ...»

ԶԱՔ. Ապուշ ըսէ:

ՎԱՐ. «Քնացողին քունը կը խանգարէ» կ'ըսէր:

ԶԱՔ. Ի՞նչպէս այդ մարդուն ազատութիւն երեսին չը-
պոռաւ: Մա՛րդ, եթէ միայն ճանձի չափ պիտի փնտսն

փիղին, վզվզալով անոր ալանջին մօտ, օր առաջ սատ-
կէ, աւելի լաւ է քան թէ ճանձի չափ փոքրանաս:
Մենք ճանձնը կենք, ճանձը մեր մէջ ի՞նչ գործ
ունի: Հէ՞, ճանձ ըլլալ ու քո՞ւն խանգարել, ինչո՞ւ
հողին չառնեմ: Միթէ մենք այդ անպիտան հրէշի չափ
այս երկիրը վայելելու իրաւունք չունինք: Քունը
խանգարել անոր որ իր կնճիթով հօրս մարմինը լեռնէ
լեռ է նետեր, քունը խանգարել և անոր վայրենիի,
վատ գողի գլուխը չջախջախել... ճանձ ըլլամ հը...
[լուսինն]:

ՎԱՐ. Այդ մարդը շարունակելով իր հմուտ ճառը
կը կրկնէր: «Եթէ դրանք Իսրայէլի որդիքը՝ եգիպտո-
սի փարաւոնների քթին նստելիս, նրա քունը՝ մշիկ
մշիկ կեանք վարող մարդու քունը՝ չխանգարէին, հա-
ւատացնում եմ ձեզ, նրանցից մի ոմն Մովսէս, չէր
կարող ծնուել ու նրանց աստուածապարզե աւետաց
երկիրը տանել»...

ԽԱԶ. Ճա՛ոթ:

ԶԱՔ. Այո՛, անոր ճառը կը վերջանայ, ըսելով թէ
Իսրայէլի որդիները դարեր սպասեր են, մինչև Մով-
սէս ծնա. ուրեմն մենք ալ սպասենք: Այո՛, բայց
ինչի՞ սպասում է այս: Սպասենք որ Մովսէս ծնի՞ ու
իր մողական դաւադանը ձեռքին... երկաթէ կօշիկնե-
րով և աստուածային ոգիով դրահապատ... Ծո՛, հրեան
քսան դար է կը սպասէ, եկա՞ւ Մովսէս, սպասե՞նք...

ՎԱՐ. Մինչ այդ, սիրելի փոթորկոտ հողի, քանի
վայելքներու լոյս աշխարհի մտնելու բախտն ունինք,
ուտենք լսենք ու փառք տանք արարչին, որ սպաս-
ման հանգիստի օրերն երկարէ:

ԶԱՔ. Եթէ ինդիրն ուտել խմել ըլլար, ամէն

մարդ ալ կ'ուտէ ու կը խմէ: Եղբայր, երբ կ'ապրինք՝
պէտք է աշխատինք մեր գոյութիւնը շարժումով մը
հաստատել: Իսկ մեր յաւիտեան իշխանները, կը ձե-
ւանան ս'յնքան միամիտ ու մեզ ա'յնպիսի ոչխար կը
կարծեն, ինչպէս ասկէ երեք հազար տարի առաջ:
Կ'ուզեն որ ծնրադրենք իրենց պատկերին ինչպէս
ուրբերու: Կը կարծեն թէ այնպիսի՝ հօտ մըն ենք,
որոն միակ ստեղծիչն ու իրաւարար տէրերը իրենք են:
Հարցուցէք իրենց՝ առանց ամօնալու պիտի ըսեն թէ
չնորհը որ ունին՝ Աստուծմէ է: (զգուսնի) Է՛, թող
Մովսէսի հէքեթը իրենց գլուխն ուտէ: Հայոց համար
ամենէն սարսափելին սպասելն է: Քանի կեանքը սահի
մենք հոս կը ստոխք: Սպասել ինչի՞...

ԽԱՉ. Եթէ հարցումը Զամալ բաշային է...

ԶԱՊ. Զամալ կամ միւսը նոյն բանն է: Նայեցէ՛ք,
ասկէ եօթը տարի առաջ, Ֆրանսայի գիւղերէն մէկուն
մէջ, մեր «մեծ» քաղաքագէտներէն մէկը, որուն ա-
նունը՝ կրողը տանի որ չարտասանեմ, յաղթականի
բոլոր պատիւներով, երգ ու պար, դրօշակներ, պո-
ռալ կանչել, վերջապէս վարչապետի վայելչութեամբ
տարինք մեծ պանդոկ մը, ուր ուտել խմելէ վերջ, որ
անուշ ոլլայ, արտասանեց աղուոր ճառ մը: Ըսաւ.
«Թուրքերն այժմ կը լինեն եօթ միլիոն իսկ մենք,
կը լինենք երեք միլիոն: Մենք տրտնջալու ո'չ մի
պատճառ չունենք: Սրանից հինգ տարի վերջ, նրանք
իրանց գէշ ծննդաբերութեան չնորհիւ ու քաղաքացիա-
կան ներքին ջարդերով կը պակսեն ու կը մնան չորս
ու կէս միլիոն, իսկ մենք հայերս, որ այժմ երեք
միլիոն ենք, չնորհիւ մեր արտոյ աճման, նոյն հինգ
տարիների ընթացքին կը հասնենք չորս ու կէս միլիոն-

նի»: Ուրեմն հաւասար ուժ պիտի ըլլայինք: Այն ատեն
ես տասնութ տարեկան պատանի էի, խանդավառ, աչ-
քերէս արցունք կու գար, լսելով Հայաստանի պետե-
րէն մէկուն բերնէն նման սփոփիչ խօսք: Ըսի, ես խանդա-
վառ պատանի էի, անդիտակ աշխարհի շնութիւննե-
րուն, անոր համար խնդի պէս ծափահարեցի այս
ահաւոր հայհոյութիւնը որ այդ մարդը իր բերնէն դուրս
կուտար: Հիմա որ հինգի տեղ եօթ տարի անցեր է,
կենանք ղիմացը այդ պարտուած աներեսին և պոռանք՝
դաւաճա՛ն, ո՛ւր է մարգարէութիւնդ: Ինչո՞ւ խաղացիր
իմ խանդավառ պատանիի նուրբ սրտիս հետ: Ինչո՞ւ
դիւ մոլորեցուցիր սխալ ճամբայ ցոյց տալով, ինչո՞ւ
թշնամին ահաւոր ցոյց չտուիր, միթէ մոռցա՞ր Ալեք-
սանդրապոլի անպատիւ դաշնագիրը: Վա՛տ, թուրքը
եօթ չէ տասնչորս միլիոն եղաւ իսկ մե՞նք: Թուրքը
բանակ ունի, օդանաւ, զրահաւոր, թնդանօթ, իսկ
մե՞նք...

ԽԱՉ. Կը սպասենք Մովսէսին [կը խնդայ]:

ՎԱՐ. Իսկ մենք ոջիւններ ունինք...

ԶԱՔ. Փոխանակ պարտեալի անպատիւ մուր քը-
սելու, փոխանակ ինքզինքնին մոռացութեան տալու...

ՎԱՐ. Եկեր են այս անգամ մեզ բոլորովին կրա-
կին տալու:

ԽԱՉ. Մարդիկ կը բաժնուեր են ու կը տի-
րեն:

ՎԱՐ. Տեսա՛ր թէ կը քնանաս եղբի, պէտք է
արթննաք և ձեր սիրտը մաքրէք թէ չէ կեանքերնիդ:

ՏԵՍԻԼ Է.

ՆՈՅՆՔ, ԱՆՏՈՆ, ԶԱՐՈՒՀԻ, ՍՈՒԼԹԱՆ

[վերջիններս կը վերադառնան հարսնիքէ մը, լաւ հաղուած եւ քնացի կերպարանք ունին]:

ԶԱՐՈՒՀԻ [մտնելով կ'անցնի ննջասենեակ], Պօն-
ժո՛ւր:

ԱՆՏՈՆ. [իր տարիքին համեմատ] Ո՛ւֆ... բարեւ ձեզ:
(կը նստի եկածին պէս):

ՍՈՒԼԹԱՆ. Օ՛ֆֆ մէրիկա, առ ինչ բան է, անոնց
հարսնիքն ալ իրենք ալ: (ոտքը ցաւովի պէս ննջասենե-
ակ կ'երթայ):

ԱՆՏՈՆ. Դուք որ երթայիք եւ մարդս պէրայի չը
խոթէիք:

ՎԱՐ. Ինչո՞ւ:

ԽԱՉ. Ես գալը դժուա՞ր է:

ԱՆՏՈՆ. Ես', Զաքա՛ր, տեսար մարդը:

ԶԱՔ. Հա՛:

ԱՆՏՈՆ. Ի՞նչ ըսաւ:

ԶԱՔ. Դեռ վերջնականապէս հաշիւ չէ ըրած:

ԱՆՏ. Վա՛յ պապանքն ճանընա... Ծո՛ մեր քարայրով
մասխարա եղանք:

ԶԱՔ. Ղազարը եկաւ:

ԱՆՏ. Է՛:

ԶԱՔ. Կը հարցնէ մեր տունին երբ սկսիլը:

ԱՆՏ. Իրե՞ն ինչ:

ԽԱՉ. Դրացի ըլլալ կ'ուզէ:

ԱՆՏ. Պոլշեւիկ դրացի ունենալէն, ֆրանսացին
աւելի լա է:

ԶԱՐՈՒՀԻ. Զաքա՛ր:

ԶԱՔ. Հա՛, ի՞նչ կայ,

ԶԱՐՈՒՀԻ. Եկո՞ւր:

ԶԱՔ. Դուք եկուր:

ԶԱՐՈՒՀԻ. (զալով) Հայրիկ վերաբերուդ, գլխարկդ

հանէիր:

ԱՆՏ. ([երարկուն տալով]) Գլխարկիս մի դպիր:

ՎԱՐ. Գլխարկին մի դպիր...

ԱՆՏ. (ընդմիջ.) Դուք քու բանիդ խոսնուէ՛ք...

ՍՈՒԼԹԱՆ. [սնական հագուած] Վարդա՛ն, Զաքա՛ր,
Իրիկունը ուտելու բան կա՞յ: (իրար երես կը նային)
Սըւոնց նայեցէք, ամբողջ օրը տունը նստած լեզու կը
ջարդեն, ես որ նոր տուն կուգամ ինձմէ ուտելիք պի-
տի ուզեն:

ԽԱՉ. Գացած տեղերնուդ հիմակու ուտելիքն ալ
չկրցա՞ք բերել:

ԱՆՏՈՆ. Ասոնց չէ, մարդը քսոստուն գեղի շունե-
րուն բաւելու հաց էր հանած:

ՎԱՐ. Կեցած տեղերնիս առ քիզի շուն եղանք:

ԽԱՉ. Մարդ շատ կա՞ր:

ՍՈՒԼԹԱՆ. Լեցուն: Ասան առ ի՞նչ մաստափ էր
ըրեր, առ ի՞նչ հագուածներ, ի՞նչ մատնիներ, ի՞նչ
օղեր... Է՛, ալ ի՞նչ ըսեմ որ ըրած չըլլայ: Էֆերիս տը-
ղայ, ըսէ: Երեսը որ նայիս, ճիշ բան չէ կ'ըսես: Աման
ան ի՞նչ թխրիլ - յեշիս իշկիներ, ան ինչ չաքարներ...

ՎԱՐ. Սրահը մե՞ծ էր:

ԶԱՐՈՒՀԻ. Շատ կոկիլ, մօտ հարկի յիսուն հոգի
մը կար:

ԽԱՉ. Պաւո՛ւ:

ԶԱՔ. Եթէ մարդ գլուխ քսան ֆրանքի ծախք մը

եղաւ, ա՛ռ քեզի հինգ հազար ֆրանք:

ԱՆՏՈՆ. Ի՞նչ կայ որ:

ԶԱՔ. Ոչինչ: Ուտող խմողին անուշ: Ոչինչ, բայց
այդ տղան հինգ հազարը հինգ ամիսէն կը չահի:

ԶԱՐՈՒՀԻ. (Ետ գալով, Զաւարի մագերուն հետ խա-
ղալով) Զա՛ր քեզի, ինչո՞ւ չեկար, հէ՞: (Վարդանին),
Վարդա՛ն պիտիկեքս շինեցի՞ր:

ՎԱՐ. Այո՛: Հապա դուն ըսածս ըրի՞ր:

ԶԱՐ. Այո՛: Խաչիկ ո՞ւր է Մարիամը:

ԽԱԶ. Ծախեցի:

ՍՈՒԼԹԱՆ. Քեզմէ գէշի՞ն:

ԶԱՐ. Մայրի՛կ, ի՞նչ պիտի եփենք:

ՍՈՒԼ. Էրկանդ գլուխը ջարդի որ լաւ բացայ մը
ուտենք: Վարդա՛ն, նշանածիդ չգացիր: Զարուհի
աղջիկս, դուն ալ կրակը վառէ և բաթաթէս
բեր որ կեղւեմ:

ՎԱՐ. Ո՛ր: Իրիկունը պիտի երթամ

ԶԱՐ. Աղէկ: [կ'երթայ ու կը վերադառնայ գետնա-
խնձորի ամանով և զանակ, նոսրէն կ'երթայ]:

ՍՈՒԼ. Խաչի՛կ, ո՞ւր է Մարիամը:

ԽԱԶ. Հիմա պիտի գայ: Իրիկունն մենք ժողով
ունինք, ան տունը մինակ պիտի չմնայ անշուշտ:

ԱՆՏՈՆ. Ի՞նչ ժողով:

ՎԱՐ. Բողոքական:

ԱՆՏՈՆ. Հը, հիմա նոր գտանք շիտակ ճամբան:
Սը՛ռնց պիտիմն նայէ մէյ մը:

ԽԱԶ. Եղածը հինգաւ գնաց:

ԱՆՏՈՆ, Հայտե ետդուռ, պապդ ալ քեզի պէս
գործ գործ կը նետեր, բայց ինքն իր կրակով այրե-

ցաւ...

ԽԱԶ. Պապաւ գոնէ ինքն իր կրակով է այրեր,
հապա դո՞ւ, դուն որո՞ւն այրեցիր:

ՍՈՒԼ. Է՛, մա՛րդ, նորէն մի սկսիք:

ԱՆՏ. Կնի՛կ, դու քու բարաքեսդ ջարդէ:

ՍՈՒԼ. Դուն ալ չու բարաքեսդ ջարդէ, ի՞նչ, գըլ-
խուս զարթիս կտրեցար:

ԶԱՐ. Մայրի՛կ, կրակին վրայ ջուր գնե՞մ:

ՍՈՒԼ. Հա՛: Էփենքինք... Զարո՞ւ, ջուրին աղ
նետէ: (Զարուհի խմանայ կ'երթայ):

ԽԱԶ. Բայց, հայրի՛կ, ինչ որ ալ ըլլայ, այս ըն-
թացքով անոնք իրենց դերեղմանը կը փորեն:

ԱՆՏ. Ծօ, ետդուռ, թէ որ տղան իր հօրը երկու
կանգուն հողը շատ կը տեսնէ...

ԶԱՔ. Երբ հայրն անարժան է, հող չէ, երկու
կանգուն չոտ չեմ տար:

ԱՆՏ. Աստուած քու օրիդ չթողու: Ասորը Քրիս-
տոսի բանն է, հայրը տղուն հազար է տուեր, տղան
հօրը դերեղմանը շատ կը տեսնէ:

ԶԱՔ. Յետո՞յ:

ԱՆՏ. Զրիւնիմ fkofը: Երբ հայրն իր գլխէ ելած
տղուն ոտքէն բռնած՝ շան պէս դուրս չի նետեր, թող
տղան ձանձու կտրած ո... գետին քսէ:

ՎԱՐ. Հարկա՛ւ, հարկա՛ւ...

ԱՆՏ. Սը՛ռնց նայէ մէյ մը, երեկ աչքը բացող
լակոտը ելեր ինծի...

ԶԱՔ. Հօրեղբայր, տեղդ եթէ ուրիշ մ'ըլլար...

ԱՆՏ. Կասու՞ն [խնդով ակառնեռու սակեմ] երբ
միտին չէ հասեր, օրը ուրբաթ է ըսեր:

ԶԱՔ. Վնաս չունի բայց, բան մը որ կայ, եմ
աւելի երիտասարդ եմ քեզմէ, և աւելի հաւատք ունիս

այդ միտին հասնելու քան թէ դուն:

ԱՆՏ. (ընդմիջ.) Ուղտին ըսեր են. Տեղի աղա, վե՞ր ելլել լաւ է, թէ վար իջնել: [խնդով ակռաներու մեջ]: Հը՛, ըսեր է, յիտակ ճամբան աչքը կը հանէ: Ծօ՛, գլուխդ քարէ քար զարնելու ի՞նչ պէտք ունիս: Տարիներով հաւկիթ ածող հաւը, տարիներով թուխս նստող հաւը կեցած տեղը, ելլել խորոզ մը բերել հաւ կիթին վրայ [նոյն խնդով]:

ԶԱՔ. (ընդմիջ.) Հօրեղբայր, քու ամէն տարուան թուխս նստող հաւն այս տարի հաւկիթները կը հոտեցնէ, ճղիս կը հանէ: Այն հաւը, որ իր կերած կուտին արժէքով հաւկիթ չածեր, գլուխը կը կտրեն:

ԱՆՏ. Թէ որ խօսքով ապուր եփի, ես ալ տեղեկ զիտի կլլեմ:

ԶԱՔ. Օրէ՛նք է, հա՞, հայրը որդւոյն կրնայ գուրս ընել իսկ երբ հայրն է անառակուողը... ես այդ օրէնքին...

ՍՈՒԼ. Ելիր նայինք, ինծի հօրեղբօրդ կոնակը կապած դուրս նետէ [խնդով]:

ԱՆՏ. Է՛... (լռութ.) Կը վախցուի: Հիմակուան փիճները...

ԶԱՔ. Հիմակուան փիճները երէկի հարազատներէն տարբերութիւն չունին: Եթէ հարկ է վտարել հայրը, ընտանիքը անպատուութենէ ազատելու համար...

ԱՆՏ. [ընդմիջ.] Ծօ՛, Ձաքա՛ր, անպատիւ մարդը հա՛ր մա՛ր չի կրնար ըլլալ:

ՎԱՐ. Հաւրի՛կ, այդ կ'ըսես որովհետեւ հայր ես եւ կը կարծես ամէն մարդ քեզի պէս հայր կ'ըլլայ:

ԱՆՏ. Էջը-էջուն քով որ կապես ես առեմ կ'առնէ ես մտեմ:

ԽԱՉ. Բայց, աներպապա, չհասկցար Ձաքարին

ըսել ուղածը:

ԱՆՏ. Դուն ըսէ նայինք, հասկցո՛ղ եփեմք:

ԽԱՉ. Աներպապա, Ձաքարը ըսել կ'ուզէ. ենթադրէ թէ մէջտեղ հայր մը կայ, որ մոռնալով իր հայրական կոչումը, սկսած է բողբոռ ետեւէ իյնալ, տընեցիները նախատել, տան կահ կարասին ծախելով օղիի կուտայ եւ շահածը շուններուն կը կերցնէ: Արդ, իր չափահաս որդին տեսնելով հօրը հակամարդկային ընտանիքի պատիւը մեղքնող ընթացքը, կուզէ զինք յիտակ ճամբու կոչել: Իսկ անբարոյականացող հայրը, ելեր տակաւին հայրութեան անունէ կը խօսի:

ԱՆՏ. Էփեղիմ, աղէկ գտար:

ՎԱՐ. Ձէ երկինքէն ինկող մանանայ է, ի՛նչ ըլլայ թող կլլեն:

ԶԱՔ. Հօրեղբայր, պարապ տեղ թշնամական դիրք մի բռներ, մինչեւ այսօր այնչափ շատ ենք խաբուեր, որ այսուշիտ լոնել ամօթ է տեսածը չհասկնալ ու չպոռալ էջութիւն է, իր խղճին վրայ քար դնել հայրականութիւն է: Ի՛նչ, կը կարծես թէ մենք այնքան ապուշ էինք, որ մեր երիտասարդի կեանքը երգ ու պարով, զուարճալի խնջոյքներու աղմկայոյզ ինքնամոռացման մէջ չէինք կրնար ապրիլ անհոգ, հոգեկան տառապանքներէ ազատ, պարտէզներու կանանչ խոտերուն վրայ, ծառերու շուքին, գինով բնութեան հարստութենէն, չէինք կրնար հանգիստ քուն քաշել, չէ՞, ի՛նչ էր մեր տեսքը, գիշեր ցորեկ, աշխատութեան ատեն թէ հանգիստի, շարունակ մտածե՛լ, մտածե՛լ, մտածե՛լ...

ԱՆՏ. Տղաս դուն երեկի լակոսն ես, ես քառսուն տարի է կը մտմտամ ու օր մ'օրանց ձանձուն չեմ հաներ, Հը՛, երեկ մէկ այսօր երկու իրար էք անցած, կարծես վզերնուդ բեռ դրած ըլլային:

ՎԱՐ. Հայրիկ: (Սուլբան խոհանոց կ'երթայ ուրկի ետ կուգայ Զարուհի):

ԱՆՏ. Ի՞նչ է «Հայրիկ»:

ՎԱՐ. Գլո՞ւխդ կը ցաւի:

ԱՆՏ. Ի՞նչ է տղաս, քեզի ի՞նչ եղաւ:

ՎԱՐ. (հասիկ հասիկ) Գիտե՞ս ինծի ինչ եղաւ, եթէ այս տղան հայհոյէ իրաւունք ունի:

ԱՆՏ. [բարկացած] Ծ'օ շան լակոտ, դուն տա՛նա երեկի լակոտն ես, ինչէ՞ն ինչ գիտես որ ճերմակ մազերուս հետ կը խաղաս...

ՎԱՐ. Մի՛ պոռաք, երէկի լակոտն այսօր շուն կ'ըլլայ: Իսկ ճերմակ մազերը... Այդ ճերմակ մազերու տակ պահուող մարդիքը կը քալեն, կը կոխկռտեն սիրտեր: Այդ ճերմակ մազերը հեծեր են մեր վրայ ու մեզ էշուտեղ քշելով մինչև հոս են բերեր...

ԱՆՏ. Ծ'օ, ի՞նչ տուեր ես որ ետ կ'ուղես:

ՎԱՐ. Ի՞նչ տուի, ի՞նչ տուի, հապա քու քառասուն տարուան տուածդ: Հապա իմ բոշայի անու՞նս, Գիտե՞ս ինչ ըսե՛լէ ազգութիւն չունենալ... գիտ'օ որոնք են ճերմակ մազերը պատնէշ բռնողները... (Զ. ցոյց տալով) Հայրիկ այս տղան իր բոլոր ունեցածն է տուեր: Այս տղան յոյսերու վրայ, աւագի վրայ տուն է չիներ: Այս տղան իր երիտասարդի լաւագոյն տարիները սիրունի խաղցնելու տեղ Դաշնակցական գաղափարներն է քարոզեր: Եթէ այս տղան կուսակցական չ'ըլլար, եթէ հայրենասէր ըլլալու տեղ նիւթապաշտ հրեայ մը ըլլար, որմէ՞ գէշ, տուն և խանութ չէր ունենար: Վաղը ասիկա ալ դուրս կ'ընեն, միայն այն պատճառաւ որ ձեռք ոտք լզել չի գիտեր, իրենց ազոտութեան աչք չի կրնար փակել: Հայրիկ, այս տղուն պէսէները

Դաշնակցութեան մէյմէկ ջահեր են, ասոնք իրենց լաւագոյն տարիները...

ԱՆՏ. Է՛, է՛, անոնք ալ իրենց կեանքն են...

ՎԱՐ. [ընդմիջ.] Անոնք ծնելին սխալ են ըրեր և այնուհետ անկումէ անկում են գացեր: Հայրիկ, այս տղան անփորձ էր, մաքուր, խանդավառ շուտով հաւատաց, իսկ դուն ճերմակ մազ ունիս, դուն պատասխանատու ես ասոր առջև, դուն մինչ օրս անոնց ինչ ծառի պտուղ ըլլալը գիտնալու էիր, խաբուեր ես և ալ պէտք չէ որ խաբուիս...

ԱՆՏ. Սո՛ւս ծօ շան լակոտ սո՛ւս:

ՎԱՐ. (լուռ եւ պաղ նայելի վերջ) Ինչո՞ւ կը խուսափիս ճշմարտութիւնը լսելէ: Եուն ըլլալս փնաս չունի, եթէ գողը տունդ մտնէ քեզ օգնութեան կը հասնիմ: Գու տարիքիդ մարդիկը այնքան ապիկար են եղեր...

ԱՆՏ. (արագ ապսակ մը կը զարնէ) Կորսուէ՛, ծօ՛ ապուշ...

ԶԱՐ. Ա՛, (կը վագէ վարդանին առջեւ կ'անցնի, վարդան կարմրած պաղ պաղ հօրը երեսը կը նայի, միւսները տոգուցած են):

ՍՈՒԼ. (դուրս վազելով) Ո՛յ... Ի՞նչ եղաւ:

ԶԱՐ. Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ, բան չկայ, ասեղը ձեռքս մտաւ:

ՍՈՒԼ. Աչքդ չելլէ, սիրտս դող հանեցիր, նայի՛մ...

ԶԱՐ. Բան չկայ, անցաւ...

ՍՈՒԼ. Քա՛ մեղայ, սիրտս դող ելաւ, գիտես քի իրար զարկին (խոհանոց կ'երթայ):

ՎԱՐ. Հատ մըն ալ հայրիկ... Շիտակ խօսողին վարձքը այս է:

ԶԱՐ. Վարդանի՛կ, եկո՛ւր պիսիկիքս ցոյց տուր:

(զայն Բաբելոնի դուռն կը քանդուի):

ԽԱԶ. [Լուրիկէն վերջ] Վերջապէս լաւ բան չէ:

ԱՆՏ. Տղայ աղէկ պէշ ի՞նչ բան է: Մարդիք օրէնքի վրայ ընտրուեալ են, մինչև ընտրած տեղերնին երթալու են:

ԽԱԶ. Իրաւունք ունիս բայց անոնց ընտրած ժողովի կէտը պարտէզներու խրտուիլակի պէս բան մըն են եղած: Եթէ անոնք Քրիստաւոսի հարազատ թողնեն ըլլային, մեզ հոս բերող, Կարսի և Ալեքսանդրապոլի խայտառակ դաշնագրի տէրերը մեր գլուխը չէին հաներ:

ԱՆՏ. Հապա մինչև հիմա ո՞ւր էիր:

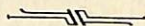
ՋՍԲ. Հօրեղբայր, պարտաւ տեղ Վարդանը վշտացուցիր: Անիկա ա՛յնքան չիտակ և սրտէ կը խօսի, որ ետ անոր տուջև ամօթ զգալով գլուխս կը ծռեմ: Ինչո՞ւ ըլլանք այնքան յամառ որ չաղենք շատակ կոտորը լսել: Վարդանին ըսածը, քեզի պէս պատուական հայրերու ազնիւ հաւատքը չարաչար գործածող մարդիքը մեր ընտանիքէն վնասելու՝ մեզ մաքուր պահելէ դատ ուրիշ բան չէ: Քեզի պէս շատ մը հայրեր կան, մաքուր սրտով ու անկեղծ հաւատքով, որ չեն ուղեր հաւատալ թէ՛ Անդրանիկ, Մուրադ ծնող մայրերը, Քրիստաւոս, Ջաւարեան հասցնող հայ տղաները կրնան նաև հրէշներ ծնիլ: Ի՞նչ մը ճի՛գ ըրէ լաւը գէշէն զստագանելու, այն ատեն, հաւատայ խօսքիս, պիտի տեսնես թէ մենք քու կարծածիդ չափ ցած հոգի չենք և եթէ այսպէս մէջտեղը կ'աղմկենք, ուրիշ կերպ չենք կրնար միամտութեամբ հաւատալ: Եղած պատկերը ա՛յնքան է սարսափելի որ եթէ մէկդի ընես գլուխ ծռելու սա հին մոլութիւնը, դուն ալ մեզի պէս

պիտի սարսռաս անցեալին վրայ, պիտի տրտմիս ներկային ու սարսափիս ապագային համար:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Յ Ր



ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐԱՐ



Տեսարանը կը ներկայացնէ Զաֆարի յարկաքաժիկը:
Կը բաղկանայ երեք մասերէ: Մուսֆի դուռը դիմացէն:
Պասուհան դուռն աջ կողմը, որմէ քիչ աւելի աջ ննջասեն-
եակ: Զաֆա կողմը խոհանոցն է: Կահաւորումը բաւական
մաքուր ու նաշակաւոր բայց գործաւոր դասի յասուկ:
Ճաշատան մըն է բերը իր բոլոր կազմով: Ծաղիկներ
սեղանին վրայ: Պատերու վրայ կան Քրիստոսիորի, Անդ-
րանիկի եւ ընտանեկան մեծադիր նկարներ: Դարակ մը
գիրքեր:

ՏԵՍԻԼ Ա.

ԶԱՔԱՐ ԵՒ ԶԱՐՈՒՀԻ

ԶԱՐ. (կօշիկ կը ներկէ, մագերը դիմֆին վրայէն
անդին ըրած ասեմ դիմֆն ալ կը սեւցնէ, նայելով ներ-

կած կօշիկի փայլին) Ո՛ւ ո՛ւ:

ԶԱՔ. [սեղանի առջեւ խոտոր գրքի մը վրայ ծռած,
երկու ձեռքով գլուխը բռնած, շատ խորատուգում կը
կարդայ] Հը՛:

ԶԱՐ. (ցոյց տալով) Նայէ՛:

ԶԱՔ. (անշարժ) Ի՞նչը:

ԶԱՐ. Նայէ՛, ինչ աղուոր կը փայլի:

ԶԱՔ. [կը նայի կօշիկին յետոյ աղուոր ժպիտով մը
երեսի սեւին] Երեսդ աւելի կը փայլի քան կօշիկը:

ԶԱՐ. Իրա՞ւ: Մերսի: [Ժողովելով բոլորը խոհանոց
կը քանի, խոհանոցէն] Զաքա՛ր:

ԶԱՔ. [անշարժ] Հը՛:

ԶԱՐ. Ո՛ւֆ: [չարաննի ծամածռութիւնով մը կուգայ
անոր գլուխը գրկած գիրքէն ետ առնելով] Իմ անունս
«հը» է:

ԶԱՔ. Քա չա՛ր, հանգիստ կեցիր:

ԶԱՐ. Հիմա քեզի խեղդե՞մ: Իմ անունս «հը» է:

ԶԱՔ. «Հը» չէ, հապա ի՞նչ է:

ԶԱՐ. Դուն ըսէ:

ԶԱՔ. (կամաց կամաց տարուելով) Չէ դուն ըսէ:

ԶԱՐ. [ակնաջին անխելի ձայնով մը]:

ԶԱՔ. Օ՛հօ՛, հիմա ալ ծանրացար, հին թիթեռնի-

կը չես մնացած:

ԶԱՐ. Ը՛ն, ը՛ն, ես ալ կուլամ:

ԶԱՔ. Ամօթ է, մարդ կուգայ:

ԶԱՐ. Ի՞նչ կայ որ:

ԶԱՔ. Քա երեսդ մուր է:

ԶԱՐ. Չէ՛: [ձեռքը գաւեցելով] Ո՛յ (խոհանոց կը
վազէ):

ԶԱՔ. [սրտուրբամբ գիրքը կը փակէ ու պահ մը
պաղ տկնարկով անոր վրայի գիրքերուն նայելէ վերջ կը

սանի դարակը, ճնշասեճեակ կ'երթայ եւ անկէ] **Զարո՞ւ:**

ԶԱՐ. [խոհանոցէն] **Հը՛:**

ԶԱՔ. **Օձիքնեքս ո՞ւր են:**

ԶԱՐ. **Մահճակալին տակը:** [վայրկեան մը ետք Զարոն ետ կուգայ օձիքը անցընելով]:

ԶԱՔ. **Զարո՞ւ:**

ԶԱՐ. (դեմ գալով) **Ո՞ւր կ'երթաս:**

ԶԱՔ. **Մինչեւ ինչիկին, հիմա կուգամ:**

ԶԱՐ. (սուս լացով ծամածռութ.) **Ը՛ն ը՛ն ը՛ն:**

ԶԱՔ. **Քսան վայրկեանէն կուգամ:**

ԶԱՐ. (սովառնալով) **Եթէ ուշանաս ես ալ կը պառկիմ:**

ԶԱՔ. **Է՞, կը պառկի՞ս, ցորեկո՞վ:**

ԶԱՐ. (զլխով ալով):

ԶԱՔ. **Եթէ եկող մ'ըլլայ:**

ԶԱՐ. **Հիւանդ եմ կ'ըսեմ:**

ԶԱՔ. **Հիմա, ինչիկին ձայն տամ, միասին հոս կուգանք վերջը հօրեղբօր տունը կ'երթանք, հա՛:**

ԶԱՐ. **Ուի:**

ԶԱՔ. **Ա դուդա չ'ես:**

ԶԱՐ. **Ուի:** [Զարոնի բան մը մոռցողի պէս կը վազէ խոհանոց եւ պնակներու տեղադրման ձայներ հանելով] **Կ'երգէ ռուս ոգեւորութեամբ ու նոյն ասեմ կ'աշխատէ:** Քիչ մը վերջ միմաս մտած ե դուր ծեծել, ու պատասխան չտուելով հանդերձ բերանաբաց մտիկ կ'ընէ: Միմաս Ա. արարի տարազն ունի]:

Պաղ աղբիւրին մօտ

Կանգնած հայ աղջիկ,

Սափորը ուսին՝

Ինքն էր գեղեցիկ.

Առաւօտուն թոնիր վառ

Ես մայել եմ քեզ համար:

Նման ես կարմիր խնձոր լորիկ,

Լորիկ, լորիկ, ջանքմ լորիկ:

Պաղ աղբիւրին մօտ

Կանգնած հայ աղջկ,

Հրացանը ուսին՝

Ինքն էր քաջ հըսկայ:

Առաւօտուն թոնիր վառ

Ես մայել եմ քեզ համար:

Նման ես կարմիր խնձոր լորիկ

[Բեմ կուգայ ձեռքը սրբելով] **Ա՛** [ա ի ի բերան կը նայի Միմասին]:

ՏԵՍԻԼ Բ.

ԶԱՐՈՒՀԻ ԵՒ ՄԻՆԱՍ

ՄԻՆ. **Ա՛խ, ի՞նչ անուշ կ'երգէիր:**

ԶԱՐ. [նեղմամբ եւ բոլոր պատասխանները]: **Հը՛:**

ՄԻՆ. Պիտի ուզէի ամբողջ կեանքս անցընել քեզ մօտիկ ընելով:

ԶԱՐ. **Հը՛:**

ՄԻՆ. **Հաւատա վկայ, կարծես բարձր լինեցու մէջ, մեծաւոր ծառի մը մէջ երեքացող ճիւղին վրայ, անծանօթ թռչուն մ'անդին, իր հպարտ գլուխը ցցած վեր՝ դէպի ամպերն անհուն, կը զմայլի բնութեան հարուստ գանձին ի տես, ու կարծես ինքն իսկ մեծ աստուածութիւն՝ մը կը դիտէ բարձրէն, անհուն ե...:**

ԶԱՐ. **Է՛, Է՛, վերջը:**

ՄԻՆ. Քու ձայնդ աստուածատու է, քու մարմինդ հրեշտակային, քու աչքերդ մարգարիտ, քու հոգիդ...

ԶԱՐ. **Իրա՞ւ: Վերջը՝**

ՄԻՆ. Պիտի ուզէի որ այդ անբաժանելի ամբողջութենէդ, այդ հրաշալի սաստուածութենէդ, ոտքիդ տակը միայն զնէիդ գլխուս վրայ ու զիս այնպէս քու ստորուկդ ընէի: Այդ բաւ կ'ըլլար ինծի պէս ողորմելի շունի մը: Այդ ոտքէն պիտի զգայի ելեքարական զօրութեան պէս մարմնիդ քնացնող ջերմութիւնը, որ մտնելով գլխէս պիտի տաքցնէր էութիւնս, հոգիս, սիրտս:

ՁԱՐ. Ինծի կրնաս ըսել, թէ այդ օձի թունաւոր լեզուն ուրկէ գողցար:

ՄԻՆ. Օ՛, այդ ոչինչ: Մեղայ ըսէ, մեղայ ըսէ, ես Աստուծոյ ծառան՝ գողնայ, ա՛՛ ոչ: Այդ լեզուն հօրս անգին պարզէն է: Ատիկա անանկ գանձ մըն է որով օձը ծակէն դուրս կու գայ ու կ'ունկնդրէ զիս: Այդ լեզուն ուղակի հրաշալիք մըն է որով կրնամ մարմնիդ ամենափոքր շարժումը նկարել:

ՁԱՐ. Առանց ակնոցի:

ՄԻՆ. Նոյնիսկ աչքերս փակ:

ՁԱՐ. Ուրեմն հրէշ մըն ես...

ՄԻՆ. Կամ հակառակը: Աստուած իր անմեղ ծառաներուն, հաւատքի մշակներուն, անոնց որ կրնան իր պարզէն շահագործել, տուած է անոնց նմա՛ւ հրաշալի շնորհներ որ գաղտնի է եօթ վարագոյրով հեթանոս ամբարիշտներուն: Իմ գանձս անգին է: Կ'ուզե՞ս որ քեզ բաց նկարեմ թէ ինչպէս երեկ իրիկուն, ժամը իննուկէսին, դուն անցած հայելիին դէմ, քու մերկ մարմնիդ զմայլեցար ինչպէս Աստուած իր փառքին:

ՁԱՐ. Վա՛ւտ:

ՄԻՆ. Այն ատեն, երբ կը վախնաս մարմնի մերկութենէն, մերկացնում հոգիդ, սիրտդ, որ այնքան աղուոր են ու պաշտելի: Ըսեմ օրինակ՝ թէ ինչպէս

ասկէ առաջ երբ Յունաստան էիր...

ՁԱՐ. Պիտի լռե՞ս:

ՄԻՆ. Այն ատեն թոյլ պիտի տա՞ս որ վառուած շրթներս հպին ոտքերուդ ինչպէս մանուկը մօր ծծին: (ծնրադիր քանի կը մօտենայ Զարուհիի, վերջինս կը հեռանայ):

ՁԱՐ. (լախցում) Սո որին արարած...

ՄԻՆ. Ստորին գուցէ առ երեւոյթ, բայց հոգիս այնքան մեծ և շքեղ է, հոն այնպիսի պալատներ կան շինուած նուրբ հաշակի վրայ: Սոնարհ այո՛: Փրկիչս արքայութիւնը ընծայեց խոնարհներուն, ու ե՛ս, ո՛վ ծառերու վրայ ոստոստող թիթեռնիկ, ծոցիդ արքայութեան վառարան ու անմահութեան պտուղ՝ խնձորներուն համեմու միայն ոչխարի խոնարհութիւն ու գառան հեզութեան վրայ եմ կոթնած...

ՁԱՐ. Զղուելի՛ արարած:

ՄԻՆ. Գիտեմ հպարտ ես, մեծ հոգի մեծ սիրտ ունիս: Դու ամենէն չար լեզուդ մեղրի պէս է: Դու նախատինքը աղօթք: Ի՞նչ կ'ուզեմ: Դուն պզտիկ, խեղճ ու ողորմելի շուն մ'ունիս որու փափուկ մորթը երեսիդ քսել հաճոյք է քեզի: Ասոր անարժան եմ... գիտեմ. հպարտ ես, և անողորմ: Քանի անարժան եմ բարիքի, ըրէ չարիք մը ինծի որ ձեռքիդ յաւիտեան երախտապարտ մնամ:

ՁԱՐ. Կ'ուզես որ մազերէդ բռնած՝ շան պէս դուրս նետեմ:

ՄԻՆ. Ո՛չ: (չար ժպիտ) Ատիկա շուտով կը մոռցուի: Կ'ուզեմ որ սա ձախ աչքս հանես:

ՁԱՐ. Միայն ձա՞խ:

ՄԻՆ. Այո՛, ձախը, սա ձախը, որ շատ անգամ դժբան հեղքէն տեսցր է մարմինդ գեղեցիկ, արձանի պէս

ձերմակ, կաթի պէս անուշ, տեսեր է երկու ափերու մէջ երկու հաւկիթի պէս աղուոր ծիծեր, տեսեր է զոյգ մը աղբիւրի պէս հոսող աչքեր որ մարմնի ամէն կողմէն կը հոսի...

ՁԱՐ. Եւ կ'ուզես որ հանեմ այդ դռան ձեղքէն նայող մարմնի դաւաճան աչքերը:

ՄԻՆ. Հանէ՛ այն աչքը որ զիս գայթակղեցուց:

ՁԱՐ. Մարմին մը որ չի կրնար իշխել իր անդամին ու կը գայթակղի:

ՄԻՆ. Ճշմարիտ է:

ՁԱՐ. Գիտե՞ս՝ ինչ ընելու է այդ մարմինը:

ՄԻՆ. Կիրքը կը յաղթէ մարմինը:

ՁԱՐ. Գիտե՞ս, ինչ ընելու է այդ կիրքէն յաղթըւող անպէտ մարմինը:

ՄԻՆ. Կտրտել, փշրել, մեռցնել:

ՁԱՐ. Ո՛չ:

ՄԻՆ. Հսածդ աստուածային հրաման ըլլայ:

ՁԱՐ. Այն անպիտան, թոյլ հոգին որ կը յաղթըւի կիրքէն ու կը թռնաւորէ իր ամբողջ մարմինը, այդ հոգիին վրայ թքնել ու խոզերուն սուջե նետելու է [լեցուն բերան կը բքնէ ու ցնջասեմեակ փախչելու ասեմ]: Աղտո՛տ, պի՛ղծ շուն, եթէ շուտով դուրս չելլես հիմա կուգայ... (ցնջասեմեակին դուռը ետեւէն կը գոցուի):

ՄԻՆ. (անակնկալի եկած ապեահար ետեւէն ցայլէ վերջ, ձեռնով երեսի բուրբ սրբելով երկար երկար կը ցայի բուրբն ու զլուսը կախ վիճակի մէջ կը մնայ):

Տ Ե Ս Ի Լ Գ.

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ՊՍՏՈՒՆԵԼԻ

ՊՍՏՈՒՆԵԼԻ. (դուռը կը զարնէ բայց ձայն չառնելով

հանդերձ կը մտնէ: Գլուխը կախ, նիհար մարմնով, ոսկեգոծ աւեսաւանը ձեռքին) Բարե ձեզ: (ձայն չառնելով զլուսը կը բարձրացնէ, սեմնելով Մինասը): Աստուծոյ հոգին վրադ, ա՛յ սուրբ մարդ, ի՞նչ բանի ես հոս:

ՄԻՆ. Կ'աղօթէի:

ՊԱՏ. Աստուած ձայնդ լսէ (կը ծնրադրէ):

ՄԻՆ. (ցնջասեմեակին ցայլելով) Ամէն (լուսին):

Ո՛ւրկէ կուգաս:

ՊԱՏ. Մոլորուած դառներու փնտռուքէն:

ՄԻՆ. [միտք դրան] Փրկիչս ներէ հեթանոսներուն:

ՊԱՏ. Պէտք է ճամբու դան:

ՄԻՆ. [դրան] Թէ ոչ Աստուծոյ կրակը վրադ:

ՊԱՏ. Օ՛, Աստուծոյ կրակը:

ՊԱՏ. Եղբայր Մինաս:

ՄԻՆ. Աստուծո՛վ:

ՊԱՏ. Դուն արքայութեան արժանի ես:

ՄԻՆ. [դրան] Աստուած ձայնդ լսէ:

ՊԱՏ. Ներէ՛, Տէ՛ր, եթէ անունդ պարապ տեղ բերանս կ'առնեմ:

ՄԻՆ. [դրան] Կրնա՞մ ապրիլ առանց վայրկեան մը, անունդ յիշելու: Կրնա՞մ երերալ եթէ հոգւոյդ ամբողջ քնքուշութեամբ չբռնես ձեռքէս ու քու ներկայի հուրով զիս չբռնկեցնես...

ՊԱՏ. Տո՛ւր, Տէ՛ր. փառքէդ փոչի մը տուր որ ես ալ ըլլամ կատարեալ...

ՄԻՆ. [ձեռքերը դեպի դուռ տարածելով] Ո՛վ Աբրահամին և Իսահակին բարի Աստուածը, ո՛վ Մովսէսին և Ահարոնին հարուստ Աստուածը, ձայնս լսէ՛, ես շա-

տերուն պէս քու փառքդ ասելի ծակէն չիմ զիտեր։ Ամէն անգամ որ զլիսիս մէջ ծաղի արեւդ հարուստ ու անոր սլացող ճառագայթները խուժելով մխրճուին հոգիիս ասեւր, ամէն անգամ որ քու լուսնի խորհրդաւոր կիսադէմք կուգայ գանկիս զախուիլ, ամէն անգամ որ երկու աստղերէ ծնունդ՝ աչքերդ կուգան մեռած աչքերուս դէմ, մարմինս հրդեհի կուտաս ու կը վառի, կը վառի, գլուխս կը մխայ, աչքերս կը մթագնի, խելքս իւր ընթացքը կը կորսնցնէ ու ուղեկորոյս օդանաւի մը պէս թաւալլոր կ'իյնամ վար, դէպի անդունդ... փրկի՛չ, ձայնս կը լսե՞ս, իմ հաւատքը մաքուր է, սրտաբուխ, հաւատքս հոգիիս կէսն է...

ՊԱՍ. Ա՛խ փրկի՛չ. ա՛խ, փրկի՛չ...

ՄԻՆ. Եթէ ուզէիր, ո՛վ Երուսաղէմի աղջիկ, քու բերնիդ մէկ աւելցուկ ժպիտով, ոտքիդ մէկ հպումով, հոգիս արքայութիւն դրկել, քեզմէ ի՞նչ կը պակսէր...

ՊԱՍ. Ա՛խ, փրկի՛չ...

ՄԻՆ. Ա՛հ ո՛չ, չե՞ս ուզեր ինկած մը վերցնել, չե՞ս ուզեր քեզ պաշտող հպատակ մը տունդ հիւրասիրել... եթէ գիտնայիր թէ որքան կը պաշտեմ քեզ, այնպէ՛ս կը զգամ թէ, երազիս մէջ, երբ արիւնս անունդ կանչելէն յոգնի ու քու ջերմութիւնդ աչքերս թմբեցնէ, այն ատեն դուն պիտի գաս կամաց, թիթեւ քայլերով, գրեթէ թոյնելով ու մահիճիս վրայ, մարմարի պէս ճերմակ մարմինդ սրտիս մօտ,

ՊԱՍ. Տէ՛ր, Տէ՛ր...

ՄԻՆ. Տէ՛ր, փրկի՛չ, քու ոտքերդ այնքան անբիծ են ու սուրբ, որ իմ ծարաւ շրթներս անարժան են անոնց հպելու։

ՊԱՍ. Տէ՛ր, կը լսե՞ս...

ՄԻՆ. Կը լսե՞ս, ո՛վ աստուածներուն աստուածը...

ՁԱՐ. (բարկութեամբ դուռ բանալով ակնարկը Մինասի աչեբուն կը հանդիպի. վայրկեան մը լուռ նայելէ վերջ վախով) Հայրի՛կ։

ՊԱՍ. (որ անցածէն բոլորովին միամիտ դիւրբ պահած է ծուկի վրայ, կարծե՛ք կ'երագէ) Եղբայր կ'ըսեն, քոյրիկ...

ՁԱՐ. Հայրի՛կ, խելքի եկուր...

ՊԱՍ. Հը՛, ինչ ըսի՞ր. խելքի եկուր։ (դառնալով) Ա՛հ, դուն էիր աղջիկս։

ՁԱՐ. Ի՞նչ կ'ընէք հոս։

ՊԱՍ. Կը տեսնես աղջիկս, մեղաւոր մարդիկ ենք, կ'աղօթենք որ Աստուծոյ կրակը չայրէ մեզ...

ՁԱՐ. Հայրիկ ի՞նչ կ'ընէք հոս։

ՊԱՍ. Օ՛, մի՛ չարանար աղջիկս, կը տեսնես որ սա սուրբ մարդուն հետ կ'աղօթենք...

ՁԱՐ. Սա՞ է սուրբ ըսածդ...

ՊԱՍ. Հա աղջիկս, մեղաւորը, հաւատի զինուորը։

ՁԱՐ. (լուռ Մինասին նայելէ վերջ) Բոլոր Սուրբերը ասոր պէ՞ս կ'ըլլան։

ՊԱՍ. Երանի թէ, աղջիկս, երանի թէ բոլորը հաւատի լուսով եղբոր պէս սուրբ։

ՏԵՍԻԼ Դ.

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ՆԱԶԼՈՒ

ՆԱԶ. (մեկէն մտնելով, բոլորովին բարկացած) Հո՞ս է... հո՞ս ես, հա՞... աներե՛ս... հո՞ս ես...

ՁԱՐ. Մայրի՛կ...

ՆԱԶ. (առանց մտիկ ընելու Զարուին) Հո՞ս ես, հա՛, չես ամչնար, Աստուծո՛մէ չե՞ս վախնար... (նայն ատեն, երբ Մինաս որդես քե միամիտ, գլուխը կախ

նստած է, ու պատուելին ապառաժ կնոջը կը նայի, վեր-
ջինս քաշելով անոր ձեռքի աւետարանը): Կարդա՛. Կար-
դա՛ սա տեսնեմ, քիչ մըն ալ մեր շունը կարդա նա-
յինք բան մը պիտի հասկնա՛ս...

ՊԱՏ. Կնի՛կ...

ՆԱԶ. Կ'ապրի՞ս:

ՊԱՏ. (ուղորմելի) Կը տանջուիմ, որ չուզէր մեռ-
նիլս...

ՆԱԶ. [Մինասին] Ողբի՛ւ:

ՄԻՆ. Պիտի ուզէի ողբիլ ըլլալ միայն թէ զիս...

ՆԱԶ. (ընդմիջ.) Ի՞նչ գործ ունիս հոս:

ՄԻՆ. Աստուծոյ ծառայութեան մէջ էի...

ՆԱԶ. Գլուխդ ուտէ աստուածդ: (պատուելիին) Ո՛ւր
էիր:

ԶԱՐ. Մայրի՛կ, քա մայրի՛կ [ամբողջ սեսիլին, շատ
անգամ կ'ուզէ հօր ու մօր միջեւ եղած վեճին միջամտել
ու հայրիկ, մայրիկ բառերը կ'արտասանէ]:

ՊԱՏ. Կնի՛կ...

ՆԱԶ. Սատանայ՛, կոտորուի որ սատանայ...

ՊԱՏ. Աստուած հեռու պահէ:

ՆԱԶ. Ո՛ւր էիր ծաղրածու:

ՊԱՏ. Աստուծոյ տունը:

ՆԱԶ. Դիտու՛ք չփլա՛ւ:

ՊԱՏ. Սո՛ւս, հեթանոս, ամբարիշտ, հերիք հայհո-
յեա անոր որ քեզի կեանք է տուած:

ՆԱԶ. Գլուխն ուտէ տուածը եթէ քեզի պէս է:

ՊԱՏ. Կնի՛կ, պիղծ հոգի:

ՆԱԶ. Պիղծը քեզի խրատողն է:

ՊԱՏ. Զիս խրատողը արարիչն է ամէնուն:

ՆԱԶ. Նա՛հ քեզի և քու արարչիդ, որ քեզիպէս-

ներուն է առէր հոգի փրկելու պաշտօնը: Ո՛ւր էիր
կորսուած մարդ, ո՛ւր էիր երբ եկեր քու տունդ կո-
ղոսյտեր են:

ՊԱՏ. Կողոսյտե՞ր: Ի՞նչ բան:

ՆԱԶ. Ի՞նչ բան: Քեզմէ զատ ինչ որ կար:

ՊԱՏ. (պարզապէս) Աստուած տուաւ, Աստուած
առաւ, ես ինչ մեղք ունիմ:

ՆԱԶ. (լալով) Ա՛խ, ինչո՞ւ քու հոգիդ չառաւ, ա՛խ
այս ինչ կեանք է...

ԶԱՐ. (մայրը կը գրկէ լալով) Մայրի՛կ:

ՆԱԶ. Ո՛ւհ ո՛ւհ ո՛ւհ, աստուած իմ աս ինչ տես է...

Աղջիկս ինչու կը թողուս ասոնք հոս:

ԶԱՐ. Ե՛ս:

ՆԱԶ. [Ես կը հրէ աղջիկը] Ո՛ւր էիր մայրդ:

ՊԱՏ. Կնի՛կ, Կ'աղօթէի:

ՆԱԶ. Աղօթքդ գլուխդ չկերա՞ւ, այն տունը ուր
Կ'աղօթէիր զխուդ չփլա՞ւ: Երբ տունը հղած չեղած
չորս հաւն ու մէկ աքաղաղն են գողցեր, ինչի՞ ծառա-
յեց աղօթքդ, ըսէ՛, ինչի՞, ինչի՞:

ՊԱՏ. Ինչի՞: Հոգիի փրկութեան:

ՆԱԶ. Վաղը քեզի ո՞վ ուտելիք պիտի տայ, ո՛ւր
պիտի պառկիս, վատ հոգի՛, ինչո՞ւ գլուխս ելար,
ինչո՞ւ օր առաջ, երբ դէմս չէիր ելած ու երբ դեռ
սիրտս կտոր կտոր չէր եղած, ինչո՞ւ գլուխդ առած
լեռները չգացիր, զաղաններուն հետ, օձերու հետ, խո-
զերուն հետ... վա՛տ, վա՛տ:

ՊԱՏ. Ներէ՛, Տէ՛ր, ներէ՛ այս մեղաւորին որ չի
գիտեր թէ ի՞նչ կ'ըսէ: Էյ մեղաւոր, ճշմարիտ Աստ-
ուածն անոնցն է, որ գիտեն համբերել մինչև վերջին-
դատաստանի օրը:

ՆԱԶ. Դատաստանի քաջուիս ու քաջքչուիս, ծաղ-
րածու, եթէ հետք եղողը պիտի խրէիր մինչև կոկորդ
ցիկի մէջ: Ծաղրածու, ծաղրածու, ծաղրածու:

ՊԱՏ. Կնի՛կ, սո՛ւս:

ՆԱԶ. Ի՛նչ, ձայնդ բարձրացա՞ւ:

ՊԱՏ. Հերիք է կնի՛կ:

ՆԱԶ. Է՞: Խորոզաթիւնդ բռնեց ինչ: Մարդ եղար,
քա՛ջ, հերիք է ըսելու չափ լեզու ունիս: Հայտե՛, ես
ամէն օր հերիք է ըսելով բերանս մազ բռնաւ... [ծա-
մածուռթիւն] «հերիք է կնի՛կ»... հը՛, քար ըլլայիր
և գլուխս ջարդէիր: Դուն մա՞րդ ես, էրի՛կ, հայ՛ր,
կա՞ս, կ'ապրի՞ս, կ'ապրի՞ս:

ՊԱՏ. Կնի՛կ, դատաստանի օրը ես և դուն դէմ
դէմի կ'ելլենք: Այն ատեն դատաւորին...

ՆԱԶ. Մեռնելէ վերջ դժոխք: Ասկէ լաւ դժոխք:

ՊԱՏ. Կնի՛կ, շան աղջիկ, շան կաթ ծծած. Կնի՛կ.

ՆԱԶ. Ինչ ըսիր հոռա՞ծ, ինչ ըսիր մեռած, կնիկը
դուն ես, ոչ թէ ես, վախկոտ, փողոցի մէջ ծաղրուող,
տան հաւերը գողցնող, եկուր որ դատաստանը հիմա
կարենք, եկո՛ւր... [նազուստէն բռնած իրարու հետ կըն-
ուելու պէս լծուաբար դուրս կ'ելլեն, մեկը միւս «կնիկ»
կ'աղաղակէ, միւսը «եկուր իր դատաստանը հիմա
ընենք»]:

ՏԵՍԻԼ Ե.

ԶԱՐՈՒՀԻ ԵՒ ՄԻՆԱՍ

ԶԱՐ. (որ խուրճամբ դիտէ եր հօրն ու մօրը կռիւը,
ես դառնալով պահ մը կը նայի Մինասին): Ատանկ կ'ը-
նէք ձեր աղօթքը: Ատա՞նկ կը փրկէք ձեր վատի հո-
գին: Մարդոց մէջ սուրբի շապիկ կը հագնիք և սըր-

տերնուդ մէջ ժողովուրդի բարոյակա՞նր կ'ուղէք խախ-
տել... կը կարծէիր թէ՛ քու շնութիւնդ ամէն տեղ
սրբութեան տե՞ղ պիտի անցնէր... ելի՛ր սըկէ, ելի՛ր
դուրս, դո՛ւրս, դո՛ւրս:

ՄԻՆ. (տնտարձ գլխիս կ'օրօրէ ոչ ըսելու նամար):

ԶԱՐ. Ո՛չ: Դուն ամօթ չունիս, մարդկային զգա-
ցումը մեռած է... կո՛ւզ, կոնակդ վատութեամբ է լեց-
ուեր, ելի՛ր դո՛ւրս, չո՛ւս, թէ չ! գլուխդ կը ջար-
դեմ...

ՄԻՆ. Շատո՞նց ես ջարդեր մարմինս, սիրտս բզիկ
բզիկ ես ըրեր... ջարդէ գլուխս, թող դիակս ասկէ
դուրս ելլէ:

ԶԱՐ. [սարսա իով դրան մօտենալով] Եթէ չելլես կը
պոռամ...

ՄԻՆ. կը պոռա՞ս: Մի չարանար: Ելլե՛մ, ի՞նչպէս
ելլեմ երբ ոտքերս ես կապեր հոս: Տարիներ, տարիներ
դուն ես եղեր արեւը հողւոյս, դուն ես եղեր գոյու-
թեանս նպատակը, երազներուս թաղուհին, ըսէ՛,
ինչպէս ելլեմ, երբ դուն հոս ես, հոս, քու շունչիդ
տակ մեռցուր զիս, որ դիակս հանեն, թող դիակս
հանեն քու քովէդ...

ԶԱՐ. Պիտի ելլե՞ս թէ չէ... [դուռը կը զարնեն,
Զարուհի կը վազէ դրան]:

ՏԵՍԻԼ Զ.

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ՎԱՐԴԱՆ

ԶԱՐ. Ա՛հ վարդանը, ա՛խ, Աստուած զրկեց...

ՎԱՐ. Ի՞նչ կայ որ... հա՞, [ձեռքէն բռնելով] Ո՛ւր
է Զաքարը, (վազելով իր տեսած կոնակին դեմ կ'անց-

նի): Դո՞ւն: Ասո՞ր է որ կը պոռայիր: (Զարուհի գրլխով ալո կ'ըսէ) Ծօ անպատի՛ւ... Ծօ ժանտա՛խտ: [Ետեւի կողմէն օծիֆէն բռնած դիակի պէս անշարժ կը փաշէ դուրս) Եկուր որ քեզի ցոյց տամ...

Մի՛ն. (բնաւ հոգ չընելով թէ զինք կը փաշտէն, աչերը սնկած Զարուհիի, դուրս):

ԶԱՐ. [մինակ դռան նայելէ վերջ արոնները կը տեսի, պահ մը վերջ կը լսուի աղմուկ որ կամաց կամաց կը մօտենայ, Զարուհի պատահականէն կը նայի]:

Տ Ե Ս Ի Լ Է.

ՆՈՅՆՔ ԶԱՔԱՐ ԵՒ ԽԱՉԻԿ

ԶԱՔ. [գրեթէ հրելով ներս կը բերէ Վարդանին, որոնց կը հետեւի Խաչիկ չար ժպիտով]: Խե՛նթ ես, Վարդա՛ն, զարնելէ վերջ հարուածիդ դիմանալիք մէկուն զարկ: (Զարուհիին) Տեսա՞ր սըւոր կերած ապուրը... բայց դուն ի՞նչ ունիս... Զարո՞ւ, ինծի՛ նայէ նայիմ: Ուշացա՞նք, ինչու դէմքդ թթուեր է, հէ՞օ:

ԶԱՐ. Ոչինչ. գլուխս կը ցաւի:

ԶԱՔ. Գլո՞ւխդ կը ցաւի... գլո՞ւխդ կը ցաւի... Զարու ինծի՛ նայէ. հոս, հոս [կը նայի] ա՛ (ձեռքը բռնելով) կը վառիս, ըսէ՛ նայիմ ինչ ունիս:

ԽԱՉ. Կարելի է Վարդանին կոխէն է տեսած պատուհանէն:

ԶԱՔ. Հա՞, ո՞վ եկաւ հոս:

ԶԱՐ. Հայրս ու մայրս:

ԶԱՔ. Եւ կոռեցան հա՞ [Զարուհի գլխով ալո]: Զարմանալի մարդիկ են, կոռելու համար հոս գալու ի՞նչ պէտք ունին: Անոնց կոխը սիրտդ դո՞ղ հանեց:

ԽԱՉ. Խօ՛սք է ըսածդ, ծնողքն է չէ՛:

ԶԱՔ. Հոգ մ'ընե՛ր, մինչև հիմա հաշտուած ըլլալու են: Հապա դո՞ւն, Վարդան, ի՞նչ կ'ուզէիր այդ Աստուծոյ մէկ ողորմելի՛ արդէն մեռած մարդէն...

ՎԱՐ. Ատիկա ըսողը դուն ես, բայց ոչ ես:

ԽԱՉ. Ինչո՞ւ:

ՎԱՐ. Ոչինչ, բայց ձեզի լաւ խրատ մը:

ԶԱՔ. Ատենը գտար խրատի...

ՎԱՐ. Ճիշտ ատենն է: Ուրտեղ տեսնէք ատոր պէս ճողորմելի՛ արդէն մեռած մէկը, գլխուն զարկէք...

ԶԱՔ. Վա՛ղ անցիր: Ի՞նչ բանի էիր այս կողմը:

ՎԱՐ. Հոգ մ'ընե՛ր, այդ ապուրը ձեռքելու չեմ եկած: Մայրս քիչ մը հիւանդ է, եկայ որ Զարուհին մեզի տանիմ:

ԶԱՔ. Շա՞տ հիւանդ է:

ՎԱՐ. Ո՛չ, բայց մինակ չէ կարելի թողուլ:

ԶԱՔ. Լա՛ւ, ճաշենք վերջը: Քալէ Զարու, ճաշը պատրաստէ: Այս խեղճը պանիր հաց ուտելու կը պատրաստուեր, նայէ ապուրին քիչ մ'աւելի ջուր լեցուր:

ՎԱՐ. (Խաչիկին) Քրոջմէս լուր չունի՞ս:

ԽԱՉ. Ո՛չ, առտուն դեռ բանչունէր...

ԶԱՔ. [ընդմիջ.] Թող այդ բոլորը, Վարդան գնա՛ Զարուհիի հետ ճաշ պատրաստէ: Մեզ մինակ թողուցէք [Զարուհի եւ Վարդան խոհանոց կ'երթան]:

Տ Ե Ս Ի Լ Ը.

ԶԱՔԱՐ ԵՒ ԽԱՉԻԿ

ԽԱՉ. [պահ մը լուռ մնալէ վերջ] Հոս նայէ, Զա-
քար, լաւ մտածէ, քու յիմար մտքով պատճառ պիտի
ըլլաս, որ չան պէս ծեծ ուտենք:

ԶԱՔ. Ի՞նչ կ'ըլլայ:

ԽԱՉ. Էշու մը գլուխ, թող գան գլուխդ ջարդեն, ե-
րեսդ թքենն ու դուն անդին նստիս նայիս: Ինչ կ'ըլ-
լայ-մլլայ չկայ, եթէ վրանիս խուժեն...

ԶԱՔ. [ընդմիջ.] Երեւի իրար չենք հասկնար: Ո՞վ
պիտի ըլլայ մեր վրայ խուժողը:

ԽԱՉ. Ովը կա՞յ, գլխուդ դարնողին ո՞վ ըլլալը կը
հարցոյի:

ԶԱՔ. Եղած տեղերնիս քարի պէս կարծր կը մը-
նանք: Եթէ իրենք ա՛յնքան ստորնացած են, թող հար-
ուածեն իրենց ընկերը... [լուռ լինելով]:

ԽԱՉ. Տղայութիւն, եթէ ինքզինքնիս չպաշտպա-
նենք, վաղը ընդհ. ժողովի մէջ ալ, մեզ որպէս ստոր
խառնակիչներ կը վտարեն:

ԶԱՔ. Ուրեմն դուն քեզ վտարուած չե՞ս կարծեր:

ԽԱՉ. Ո՞վ կրնայ զիս հոգիիս տունէն վտարել:

ԶԱՔ. Մի կատարիր: Ի՞նչ նշանակութիւն ո՞նի վը-
տարելը, դարնել ու երէկի շինածը փշրել, քանի որ
հարկ պիտի ըլլայ նորէն սկսիլ: Խնդիրը կէս փել ու
նորէն շինելով չի վերջանար, մեր ուզածը՝ բոլոր փրտ-
տածները կտրել, բոլոր մաշածները աղբին տալ, խար-
խոււ տուները հողի վերածել ու նոր հիմեր փորելն է,
որ գործը հաստատուն ըլլայ, Պէտք է եղած բերդա-
քաղաքը ներսէն գրաւելու աշխատանք ու դատ-
ուելիք մեղաւորները:

ԽԱՉ. Դատը որն է: Ո՞վ ուժով է, ձայնը անոր:

ԶԱՔ. [ընդմիջ.] Պա՛հ, դատ ըսածդ ինչ է որ...

Իմ և քու դատութիւնը կ'ուզէիր: Ո՛չ, մերը հասարակաց
հարց է: Այդ ժողովէն չենք սպասեր որ մեզ մէկիկ
մէկիկ դատի կանչէ ու մեր խօսքը լսէ: Այդ տղու
խաղալիք կ'ըլլայ: Մեր ուզածը աղղային խնդիրներու
լուծումն է: Եթէ կ'ուզեն քեզի և ինծի շան պէս վը-
ռնտել, ի՞նչ կ'ըլլայ, ի՞նչ կը պակսի... Իմ ուզածս
Դաշնակցութիւնը հիմէն սարսելն է, որ վերջ տրուի
մեր այս անաւոր թմրութեան: Ծշտուի թէ ո՞վ ենք
մենք, ի՞նչ է մեր նպատակը, ի՞նչ է միջոցը: Վերջա-
պէս ճանչնանք մեր անպարտելի ոսոխը: Ահա այս է
մեր ուզածը, ո՛չ թէ երթալ երկու ընկեր իրար կո-
կորդ սեղմել և աղուէսի ծաղրը վաստկիլ... Մեր ամէն
օրուայ չափով բանաձեւած, արիւն քրտինք՝ հազար
կարկոտանքի իրարու կարած... ու նո՛ր թոյլ պիտի չը-
տանք որ գան մեր չրջանն ալ իրար ձգեն... Հազիւ
կրցեր ենք իրարու մօտ բերել, ընկերական չրջանակ
մը կազմել... Թոյլ տալ որ միւր վրայ թաս մը պաղ
ջուր լեցնեն:

ԽԱՉ. Զարմանալի տղայ ես, երբ մարդիկ դիրք
ճշտեցէք ըսելով կը պոռան, դուն ելիր նորէն «Լօլօ»
կ'երգ'ս:

ԶԱՔ. Դիրք կը ճշտենք, հոն ես իրենց կ'ըսեմ,
քանի որ ընելիք չկայ, ետ քաշուեցէ՛ք, մենք ընելիք
պիտի գտնենք:

ԽԱՉ. Հը՛:

ԶԱՔ. Հերիք ձեր զեղիս կեանքով մեր սանթիֆները
մախեցիք, այսուչետ մեր բոլոր ուժը Հայաստանին:

ԽԱՉ. Համայնավար է կ'ըսեն:

ԶԱՔ. Հողը համայնավար-մամայնավար չի ճանչ-
նար...

ԽԱԶ. Դուռն քեզ տարօրինակ չե՞ս թուիր:

ԶԱՔ. Այո՛: Գուցէ տարօրինակ, բայց, հոգ չէ թէ ճակտիս դաշնակցական անականը դրօշմեր եմ, ամէն հայ, որ ազգային ոգի ունի իր մէջ, ամէն հայ, որ հակառակ իր կամքին՝ կը զգայ թէ իր մէջ հայ հայրենիքի անհրաժեշտութիւնը կ'ապրի, անխտիր դաշնակցական է, Հօկ, Ռամկավար, ասոնց բոլորն ալ հայրենիք չե՞ն ուզեր: Մէկը Մարքսեան է միւսը Քրիստափորեան, բոլորը պարապ բաներ են, մեր ուղածը հայրենիք մըն է և ո՛չ աւելի: Գիտե՞ս թէ ի՞նչ է մեր մէջի տարբերութիւնը: Անհատներ են, չար նախանձախնդիր, իրարու դէմ կիրքով լեցուն և գիտես ի՞նչ է իրենց բրածը: Կուսակցութիւնները իբր զէնք, մեզ՝ ամբողջ ալ մէջը իբր փամփուշտ կը նետեն իրար և իրենց սրտի ժանգը կը մաքրեն... բոլորին ալ հարցուր. Հայ ես, դաշնակցական, համայնավար, ռամկավար, հայ էք: Քեզի պիտի ըսեն թէ նոյնիսկ ճայսինչականն են: Ըսէ՛, ի՞նչ է նպատակնիդ, պիտի ըսեն հայրենիք փրկել: Մօտեցի՛ր և ըսէ, քանի որ հայ ես և նպատակդ ալ հայրենիք փրկել է, քիչ մը զիչէ պաշտօնակից կուսակցութեանդ և միասին... հաւատայ խօսքիս, բոլորն ալ քեզ իբրև խնթ պիտի վճռեն:

ԽԱԶ. Անշուշտ, քանի որ իրարու մէջ լեռներ կան:

ԶԱՔ. Ի՞նչ լեռներ: Չծնած տղուդ կրնա՞ս անուն դնել, ըսէ, կինդ տղաբերքի է, անունը դրա՞ծ ես:

ԽԱԶ. Նախ նայինք թէ տղա՞յ է, աղջի՞կ է, ո՞ղջ է, թէ մեռած:

ԶԱՔ. Լինցաւ. քանի հայրենիք չունինք զայն բաժնելու մասին ի՞նչպէս մտածել...

ԽԱԶ. Հիմա ժամանակը կ'անցնի կոր, ի՞նչ պիտի ընենք:

ԶԱՔ. Թող ինծի ծեծեն, այդ պիտի նախընտրեմ քան թէ ես մէկուն վրայ ձեռք վերցնեմ: Ա. Նօ, իմ ասորիներէ ի վեր միասին՝ լաւ թէ գէշ՝ ինկած ելած ընկերոջս վրայ ձեռք վերցնել ինծի համար չիտկէ չիտակ մեռնիլ է: Ես իմ կարելիս պիտի ընեմ որ կոճի չըլլայ:

ԽԱԶ. Հապա որ ըլլայ... [դուռը կը զարնեն]:

ԶԱՔ. Ո՞վ է:

ԶԱՅՆ ՄԸ. Պարոն Խաչիկը կ'ուզեն: (Վարդան եւ Զարուհի բեմ կուգան):

ԽԱԶ. Անպայման Մարիամը ցաւ ունի:

ՎԱՐ. Խաչիկ կեցիր միասին երթանք:

ԶԱՔ. Դուռն սպասէ՛, Վարդան:

ԽԱԶ. Քալէ: (Վարդանի հետ կ'երթան):

ՎԱՐ. Ես ճաշած եմ: Անցնելու ատեն մեզի մտիք

Զարուհիին հետ:

ԶԱՔ. Աղէկ:

ՏԵՍԻԼ Թ.

ԶԱՔԱՐ ԵՒ ԶԱՐՈՒՀԻ

ԶԱՔ. Զարո՛ւ, ճաշը պատրաստ է:

ԶԱՐ. Այո՛, Խաչիկը պիտի չգա՞յ:

ԶԱՔ. Կարելի է հիւանդանոց երթայ: Ինծի նայէ՛, այսօր դուռն տարօրինակ ձեւեր մ'ունիս, խօսելու ատեն կարծես կը մսիս, Զարո՛ւ (քեւը մեղքիմ) ի՞նչ ունիս:

ԶԱՐ. Չեմ գիտեր, ներսս տեսակ մը զոդ կայ:

ԶԱՔ. Ինչո՞ւ: Հօրդ ու մօրդ կոիւը նոր չէ որ մէկէն վրադ աղղէ: Հապա Վարդանին կոիւը, անկէ՞ վախցար:

ԶԱՐ. Ոչ՛:

ԶԱՐ. Հապա ի՞նչ:

ԶԱՔ. Կարծես երբ տակէ ելլենք մէկը վրանիս խո-
շոր քար մը պիտի ձգէ: Ներսս սաստիկ վախ կայ:

ԶԱՔ. Վախ ինչէ՞ն: Թէ չէ ժողովի երթալէն:

ԶԱՐ. Եթէ այսօր ալ չերթաս ի՞նչ կ'ըլլայ: Ես
հիւանդ եմ, և կուր ժողովի մ'երթար:

ԶԱՔ. Խնթ ես ինչ: Այսօր ժողովի չերթալ կ'ըլ-
լայ: Պիտի բռնն վախցաւ, պիտի ըսեն ետեւուն շատ
շատ կը նստէր, հիմա որ դէմ դէմի պիտի գան, ժողո-
վի չեկաւ:

ԶԱՐ. Թող ըսեն: Ես կը վախնամ:

ԶԱՔ. Բայց չէ որ հօրեղբօրս պիտի երթանք:

ԶԱՐ. Ձե՞ս հասկնար, անգամ մը սիրաս դող ելաւ
ալ մինչև լոյս աչքս չեմ կրնար փակել:

ԶԱՔ. Ինծի նայէ՛, սառնկ աչքերուս մէջ, (ձեռնով
կզակը բռնած) քանի՞ ամսու է:

ԶԱՐ. (ազատուելով) Ո՛հ, ք:

ԶԱՔ. Ասկէ վերջ ատանկ վախեր կրնան դալ, դուն
այնքան միամիտ աղջիկ չես, որ մուկէն ու կատուէն
վախնաս, պէտք է յանդուգն ըլլաս և անվախ որ ծը-
նելիքը թուլամորթ, վախկոտ չըլլայ:

ԶԱՐ. Քա մեղայ, ինչ տղայ ես դուն, կ'ըսեմ թէ
ատիկայ չէ, և յետոյ, ի՞նչ ամէն բանի մէջ ատոր խօս-
քը բերանդ է:

ԶԱՔ. Ինչո՞ւ: Գոհ չե՞ս, (Զարուհի ուտեր կը ցնցի)
եկուր նայիմ, (կը նստի) դուն երեւի չես զգար թէ մեր
մէջ սուկաս մը կայ:

ԶԱՐ. [ուտերը ցնցելով] Հարստութիւնդ չես կրնար
բաժնել:

ԶԱՔ. Ես հօրմէ միացած ժառանգութիւնով չեմ

չփացեր որ իմ զաւակս ինձմէ անկարելին պահանջէ:

ԶԱՐ. Ազգիդ չորպան խառնող մ'աւելնայ...

ԶԱՔ. Մինչև անոր հասնիլը... ուրեմն դուն չե՞ս
հասկնար, չե՞ս զգար թէ մեզի զաւակ մը պէտք է,
զաւակ մ'անանուն, որուն հացը ես՝ ջուրը դուն. պէտք
է խնամենք, գուրգուրանք, սիրենք... Ինծի այնպէս
կը թուի, առանց զաւկի՝ ես ու դուն երկու խեղճ որ-
կը թուի, որքեր ամիսփուած շատ փոքր կղզիի մը մէջ,
գիշեր ցորեկ մեր աչքերը հորիզոնին՝ ծփացող ծովու
հեռաւոր մէկ խորշին, կը սպասենք մեծ, շատ մեծ նաւ
լու մը թևատար՝ ազատօրէն թռչող նաւու մը որ մեզ
պիտի տանի ազատ երկիր, բոլոր երջանիկներու մեծ
կղզին: Այդ նաւը պէտք է գայ, անուշիկս դուն մի
տրտմիր...

ԶԱՐ. [ընդմիջ.] Կու գայ օր մը. նպատակիդ կը
հասնիս: Նաւը կու գայ այն յոյսով թէ մեզ քու «զը-
ւարթ» խաղաղ կղզիդ պիտի տանի, բայց մտքէդ չէ
անցեր թէ ծովուն բացերը՝ ալիքները լեռներու պէս
պիտի խուժեն նաւուն վրայ ու զայն ժայռերուն զար-
նել կրնան սպառնալ, անա այն ատեն, երբ հովու փո-
թորկին ձեռքը խաղալիք ըլլանք, գլուխնիս պիտի
դառնայ, խելքերնիս պիտի խառնուի, յուսահատ ձի-
չեր, ագեղութիւն, մէյ մըն ալ նայիս ջուրը պիտի
խուժէ...

ԶԱՔ. Օ՛յ, օ՛յ, օ՛յ, խեղճ աղջիկ, կը վախնաս մայր
ըլլալէ, կը վախնաս՝ աշխուժէդ բան մը պակսի, կը
վախնաս՝ ազոյ որութենէդ բան մը զաւկիդ տաս, մը
տահագութիւնդ շատնայ ու կը վախնաս պայքարէ...
Ո՛հ, հոգիս, պայքարի մէջ ամէն բանէ դաս ունինք

առնելիք, ամէն ապրող մեր ետեւէն քար կրնայ նետել, ամէն ապրող կը ջանայ մեզմէ բան մը խլել: Հոգ ընել գրեթէ անմտո թիւն է, որովհետեւ կեանքը վազող գետի պէս իր ընթացքն ունի, ուզենք թէ ոչ պիտի անցնինք ամէն տեղէ, զարնուելով ժայռերուն ու օձի պէս զաշտի մէջ սողալէն: Սէր իրարու հանգէպ, չպակսիր. ապրելու փափաք ու կեանք, նայէ տակաւին մեր լաւագոյն զարուհներն են: Ուրեմն մեր երկուքի սէրը մէկտեղ, ծնինք զաւակ մը, այդ սիրոյ փաստն ու պտուղ, գուրգուրանք անոր վրայ, վիշտ ու զուարթութիւն խառնենք իրար ու կեանքը մեր պահանջէն...

ԶԱՐ. (ընդմիջ.) Ինծի նայէ՛:

ԶԱՔ. (լուռ նայելէ վերջ) Ըսէ՛:

ԶԱՐ. (նոյնպէս նայելէ վերջ կը սեղմուի Զափաւրին) Դուռն ըսէ՛:

ԶԱՔ. Ըսէ, ըսէ... մեկ նո, քանի որ մեր սրտերն իրար կը հասկնան ալ լեզուի ինչ պէտք կայ... անուշիկ մայրիկս, թոյլ տուր որ գլուխս կուրծքիդ վրայ հանգչի, և դուն, ինչպէս մեր գիւղացի մայրիկները կը սիրեն իրենց զաւակներու գլուխը գրկած նայիլ, ու մատներու ծայրով ոջիլ փնտռել՝ գրկէ՛ գլուխս և ձեռքդ անոր վրայ, մազերուն մէջ [գլուխը կուրծքին վրայ]:

ԶԱՐ. Օ՛ր լա՛, լա՛, կեցի՛ր:

ԶԱՔ. (աւելի լաւ սեղանորուելով): Կեցիրի-մեցիրի ատեն չկայ: Նայէ՛, Զարու, դուն ինչպէս երկար տարիներ իր որդին չտեսած մայրիկ, ես ինչպէս տարիներ տարիներ օտարութեան մէջ խաբուած՝ կեղծիքի շուկաներէն զգուսնաքով վշտացած՝ երկա՛ր, երկա՛ր ճամբու տաժանքէն վերադարձող զաւակ, իրար կը գրկենք

ու մեր սրտերը կու լան ,կը բղկտուին այս վիճակին առջեւ: Ա՛խ գիտնայիր թէ որքան մեծ բան է երկու մարմնի մէջ մէկ հոգի, որ չի խաբեր իր անդամին: [Զարուի գրկած է գլուխը եւ մտածկոտ օրօրումէ վերջ իր գլուխն ալ կը դնէ անոր լայ: Այս լուռ տեսարանը վայրկեան մը կը տեւէ, որմէ վերջ Զափաւր շատ անուշ ձայնով եւ մեղմ]: Ա՛յ, ինչո՞ւ մարդիկ սիրոյ անուշութիւնը չեն զգար, ինչո՞ւ անկեղծութեան առջեւ զըլուխն չեն խոնարհեր, ինչո՞ւ այնքան չար են, որ իրարու միտ կ'ուտեն: [Պաժան] Վատե՛ր, վատե՛ր, ապուշնե՛ր, տգէտնե՛ր, տգէտնե՛ր:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Յ Ր

ԵՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

Տեսարանը ժողովարան մըն է, երկար ու նեղ, որու մեջքէն է երկայնքին բարակ սեղան մը: Այս սեղանի ծայրը սրահի մուտքին կը կորսուի: Սրահը երկու պատուհան ունի եւ մեկ մուտք, այսինքն սրահի շարունակութիւնը: Հայելի երկու պատուհանի մեջքէն: Չանագան ընկերներու ռեկլաններ քիչ մը անկէ կողմ: Պատուհանի մէկը սրահի վերջաւորութեան, միւսը ճակիին Սեղանին վրայ կան ջուրի շիշեր եւ փոշիի անանկեր: Երեսունի մօտ արտուներ:

ՏԵՍԻԼ Ա.

ՃԱՆՃԻԿԵԱՆ ՅԵՏՈՅ ՍԻՐԳԵՅԵԱՆ

ՃԱՆՃԻԿԵԱՆ. (նստած է սրահի վերջաւորութեան, ձեռքի ուսերէն լրագիրը կարդալով հանդերձ, մերթափն կը նայի, մերթ պատուհանէն դուրս մուտքի դրան

կը նայի ու նորէն կը կարդայ: Պահ մը վերջ գլուխը վերցնելով, դռնէն եկողին չոր ժպիտով մը] **ՎԵՐՋԱԿԵԱ**
Կը դա՞ս:

ՍԻՐԳԵՅԵԱՆ. [յոգնած մարդու կերպարանք] **Ինչո՞ւ:**
Բարեւ ձեզ, (ձեռք կուտայ):

ՃԱՆ. **Բարեւ, ի՞նչպէս, լա՞ւն ես:**

ՍԻՐ. **Լաւ գէշ նոյն գինն է, կը չարչրկուինք:**

ՃԱՆ. **Լաւ եկար, վախենում էի որ կանուխ չես գայ:** **Նամակն ստացե՞լ ես:**

ՍԻՐ. **Այո՛:**

ՃԱՆ. **Այդ լաւ: Ինչ էի ուզում ասել, հա՛, ի՞նչպէս է վերջացել ուրբաթի ժողովը:**

ՍԻՐ. **Միշտ նոյն բանը: Անգամ մը որ աչքերը պաղին, ալ եղած չեղածին խերը տես:**

ՃԱՆ. **Ի՞նչ ես հասկանում դրանից:**

ՍԻՐ. **Պարզ է, չէ՛, էլը որ անգամ մը յամառի կէս ճամբէն տոաջ երթալ չուզէ, ալ հազար ըսէ՛, խրատէ՛, դգուէ՛, խոստացիր ջաղացք հասնելուն գինք հիւրասիրել... ը՛ն-ը՛ն-ը՛ն, ո՛չ ոչով ոչ: Մարդիկ ամէն բան սեւ տեսնելու երդում են ըրած... Ղըր-կուած շրջաբերականն եղածով հայհոյանքի տեղ ընդունեցին, բոլորը սուտ, բոլորը խարդախ, ... մերժելով կը մերժենք, ըսելով կը պոռան:**

ՃԱՆ. **Դրան սպասում էինք: Իսկ իրանց վարչութեան լուծո՞ւմը:**

ՍԻՐ. **Նոյնպէս կը մերժեն:**

ՃԱՆ. **Խեղճ փոքր հոգիներ, բայց վերջապէս չե՞ն ուզում ըմբռնել, թէ, այդ սխալ խարխափումներով, իրանց դիրքն են վտանգում:**

ՍԻՐ. **Խելքս չի հասնիր, միայն թէ, հոն՝ ուրբաթի ժողովին մէջ, ես կարմրած աչքեր տեսայ, կճրտող**

ակռաներ: Մէկը կը պոռար թէ այդ ոճիրներու ոճիրն է, մենք այդ տեսակ կուսակցապետներ չենք ուզեր: Ուրիշ մ'աւելի լալկան կ'աղաղակէր թէ Դաշնակցու- թեան մէջ սեւազուլի օձեր են մտեր, որ իրենց թոյնով բոլորը կը թունաւորեն: Երրորդ մը զանազան մարգարէութիւններ կ'ընէր, թէ այսօր՝ այսօրուան ժողովին մէջ, դուք ընկեր ընկերով դէմ պիտի հանէք, հոս կուի պիտի ըլլայ, իրար գլուխ պիտի կոտորեն... Յետոյ՝ իբր թէ դուք, այդ բոլորէն գոհ, բաժնեկով չըջանը երկուքի, պիտի խնդաք մեր վրայ:

ՃԱՆ. Ուրի՜շ.

ՍԻՐ. Ուրի՜շ, ուրի՜շ, հա՛, դեր ու դէմ վիճեցան այսօր ժողովի գա՞լ թէ չգալ: Մէկ կողմը կը պնդէր բնաւ ժողովի չգալ, քանի որ հոս կուի տեղի պիտի ունենար: Միւս մասը կը պնդէր բոլորը մէկ հոս գալ ու մէկ մարդու պէս իրենց զգուանքը յայտնել...

ՃԱՆ. Ուրեմն կը գա՞ն:

ՍԻՐ. Այո՛:

ՃԱՆ. Այդ լաւ: Հիմա բոլորին լուր տուե՞լ ես:

ՍԻՐ. Այո՛:

ՃԱՆ. (ընդմիջ.) Բոլորը գալո՞ւ են:

ՍԻՐ. Մա՞. (ժամանակ) ես ոտքը այրած չան պէս վազեր՝ վազվզեր, ամենուն ձայն եմ տուեր: Եղբայր, դարմանալի մարդիկ են: Ինչո՞ւ պարզ աղդ մը կար- դալով թերթի մէջ կը վազենք ժողովի, իսկ աղանե- րը կը սպասեն որ մէկիկ մէկիկ իրենց հրամեցէք ը- սենք: Ես ինչ պարտաւորութիւն ունիմ տունէ տուն վազելու: Շունը բռնի հօտին եթէ զրկես, ի՞նչ խեր պիտի բերէ: Յիսուն հոգիի անուն կայ մէջտեղ, երե- սուն աթոռ ...

ՃԱՆ. Ուրբաթ օր բան չասի՞ր:

ՍԻՐ. Գտա՛ր, հազիւ բերանս բացի, գայլի պէս վրաս խուժեցին:

ՃԱՆ. Այդ հաշուող դրանք մեզնից շատ կը լինեն:

ՍԻՐ. Ատիկա անկասկած է:

ՃԱՆ. Դու միամիտ կաց, նրանք մեզնից աւելի չեն կարող լինել:

ՍԻՐ. Ի՞նչպէս:

ՃԱՆ. Ախր, դու լաւ գիտես, օրէնքը մեր ձեռ- քումն է, չէ՞:

ՍԻՐ. Օրէնք չճանչցողին օրէ՞նքն ինչ է:

ՃԱՆ. Լսի՛ր: Օրէնք չճանչցողին, չե՞ս իմանում, թէ ինչ են անում: Խօ՛, սուրը մեր ձեռքումն է, չէ՞...

ՍԻՐ. Երբ խնդիրը այսչափ բարդացաւ... երբ սեւ կառուն մեր ետեւէն չէր ինկած, այն ատեն մէջտեղ չկայիք, իսկ հիմա որ... բանը բանէն կ'անցնի ելեր սպառնալիքով դործ կ'ուզէք առաջ տանիլ:

ՃԱՆ. Մի տե՛ս, մի տե՛ս, դու երեխայ չես: Իրե- րը հասկանում ես եղածի՜ պէս: Մէկ մարդը երկու կը- տոր չեն անում: Լինել Բլւրոյի անդամ և շարքային տղոց...

ՍԻՐ. Այո՛, այո՛, իսկ հիմա՞, հիմա ի՞նչ պիտի ը- նէք:

ՃԱՆ. Հարց մի տայ, էլի՛, կ'անենք ինչպէս ու- զում ենք:

ՍԻՐ. Բայց պիտի չհնազանդին:

ՃԱՆ. Դու միամիտ կաց: Կուսակցութիւնը դրանց- պէսներ շատ է տեսել: Ամէն անգամ որ նման չփա- ցողներ են լոյս աշխարհ ընկնում, մենք նրանց ցոյց ենք տալիս օրէնքի այն յօդուածը, որ դրանց սպան- դանոց է տանում:

ՍԻՐ. Սակայն՝ այդպիսով՝ տարիներու...

ՃԱՆ. [ընդմիջ.] Անհնազանդ հազարից մէկ հնազանդը... (դուրս կը նայի) Մարդ է գալիս: Ուրեմն այդպէս ձեր գործարանից ևս արձակում են...

ՍԻՐ. [զարմացած] Ի՞նչ:

ՃԱՆ. Անոնք որ օտար են, իսկ տեղացիներին բան չեն անում... [Խաչիկ կը մտնէ] Բարեւ Խաչիկ:

ՏԵՍԻԼ Բ.

ԽԱՉԻԿ. Բարեւ ձեզ: (կը նստի) Ես, ինծի առաջինն ըլլալ կը կարծէի:

ՃԱՆ. Եթէ մի րոպէ առաջ գայիր, առաջին կը լինէիր: Դեռ աթոռները պաղ են: Հա, իմացայ, մի մանչ զաւակ ես ունեցել, աչքդ լուսով:

ԽԱՉ. Շնորհակալ եմ: Ճիշտ անկէ կու գամ: Բայց չըսիք, նոր եկա՞ք:

ՃԱՆ. Այո՛:

ԽԱՉ. Հը՛: Ես հիւանդանոց գացած էի կինս տեսնելու: Վերադարձիս հոս ճաշեցի, և, զարմանալին, կէս ժամ կայ որ դրան մօտ նամակ կը գրէի:

ՃԱՆ. Այո՛, տեսանք շատ էիր զբաղուած և չուզեցինք խանգարել:

ԽԱՉ. Վնաս չունի: (ժամանակ) Ընկեր ճանճիկեան:

ՃԱՆ. Հա՛ ջանս:

ԽԱՉ. Ի՞նչ ժողով է այս:

ՃԱՆ. Ժողով է, էլի՛:

ԽԱՉ. Քիչ մը տարօրինակ չէ՞:

ՃԱՆ. Ժողով է, էլի՛, դրա տարօրինակն ինչ է: Շրջաբերական չէ՞ք ստացել:

ԽԱՉ. Սովորականէն շատ աւելի:

ՃԱՆ. Այն ատեն...

ԽԱՉ. Լաւ բան չէ ձեր ըրածը: Պատմական մեծ սխալ:

ՃԱՆ. Եւ այդ սխալը գտնողն էլ դու ես, զայն քննադատողն էլ Խաչիկը կը լինի:

ԽԱՉ. Ինչո՞ւ:

ՃԱՆ. Դու մի երախայ ես, էլի՛:

ԽԱՉ. Ձեր բոլոր երախաները ինծի պէ՞ս կ'ըլլան:

ՃԱՆ. Համարեայ: Յաճախ մի քիչ աւելի խելացի

ու լուրջ...

ԽԱՉ. Եւ այդ խօսքերն ըսողը Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի անդամ ճանճիկեանն է:

ՃԱՆ. Այո՛, ձեզ սպասարկող անարժան մի մարդ, որ կեանքն է մաշեցրել քեզ նման տղաներին խօսք սովորեցնելով, չէ՞:

ԽԱՉ. Եւ կամ՝ աւելի ճիշդը, մեզի պէս խղճալը՝ ներու քթէն բռնած, ինչպէս կատու մուկին պոչէն, խնդացիք էք վրանիս:

ՃԱՆ. Ի հարկէ երբ պէտք լինի, ամէն գոյն ձերմակի հնք ներկում:

ԽԱՉ. Այո՛, երբ շահու վրայ է խնդիրը, կեսաբացիներուն էլ ներկածին պէս, դուք ալ մեզ կը ներկէք, որ նպատակնուդ հասնիք: Բայց ինչո՞ւ կը պարկէք, որ նպատակնուդ հասնիք: Բայց ինչո՞ւ կը պարկէք ձեռք ձեր մեծութենէն, քանի որ օրէ օր՝ ոտքերնուդ առկի հողը կը սահի...

ՃԱՆ. Կը սահի կը սահի, դրա համար մենք չենք ցաւում, քանի որ քեզ նման ղոչախ տղաներ ունենք, որ կարող են մեր տեղը բռնել...

ԽԱՉ. Ատիկա մենաշնորհի պէս ձեզ մալ էք ըրած, որ եթէ դուք չվերընտրուիք, պիտի ընտրուին այն-

պիսիւներ որ ձեր օձիքէն չեն բռններ:

ՃԱՆ. Երեւի դրա համար է որ ձեզ պէս տղաներ չփացել են:

ԽԱՉ. Չէ՞, կը յուսայի՞ք մեր բոլոր լսած ու տեսածներէն վերջ պիտի լռէինք:

ՃԱՆ. Ի՞նչ ունես ասելու:

ԽԱՉ. Ի՞նչ ժողով է այս:

ՃԱՆ. Ձեր մայրը ձեզ վեց ամիսէ՞ն ծնաւ: Դու խօհարց ու փորձ անելու չես: Մի տես, ո՛վ է քեզ հետ խօսողը: Տղա՛, ասա ինձ, ինչո՞ւ չես հնազանդում քու վերին մարմին:

ԽԱՉ. Ես ալ ձեզի չափ անկախ անհատ եմ: Եթէ դուք ձեզ երկրին ու երկնքին տէրն ու տիրականը կը կարծէք, ես ալ այս շրջանի կուսակցական կազմ ըստեղծողներէն եմ, և վեց տարի է բոլորի վստահուած թեամբ շրջանին գանձարկղը պահած եմ:

ՃԱՆ. Եւ ի՞նչպէս:

ԽԱՉ. Ատիկա ընկերներս կրնան քննադատել, բայց եթէ բաղդատութեան դրուի, կարծեմ ես աւելի լաւ կատարած կ'ըլլամ պաշտօնս՝ քան թէ դուք...

ՃԱՆ. Դու մի գուարճալի տղայ կը լինես: Խեղճ տղայ, վեց տարի, մի վեց դար պէտք է հանգստեան կոչել...

ԽԱՉ. Որովհետեւ ձեր սիկառին լուցկի չի զարներ ու մանաւանդ ձեր սայլին առջև քար կը գլտորէ:

ՃԱՆ. Տղայ մի լինի, ընկեր Խաչօ, ենթադրէ՛ք քեզ նման ամէն տղաներին մեր բոլոր ըրած ու անելիքի մասին հաշիւ տայինք... Դու կանոնադիր կարդացել ես, իմանում ես օրէնք: Ծանաչում ես սեւ ձերմակ: Ի՞նչ է ձեր ուղածը: Ինչո՞ւ չէք ուզում հնազանդուել այն մարմին որ ձեր բարձր ժողովը է ընտրել: Մենք

հնազանդում ենք նրան: Դուք ինչո՞ւ չէք հնազանդում մեզ:

ԽԱՉ. Այդքան աժա՞ն: Ես հարցուցի այսօրուայ ժողովին ինչ ըլլալը:

ՃԱՆ. Դիտես չէ՞: Մի շատ պարզ բան:

ՍԻՐ. Դէմքդ հայելիի մէջ պիտի տեսնես:

ԽԱՉ. Սո՛ւս ծօ, իմ դէմքս ալ, սիրտս ալ մէջտեղ են: Իսկ քու աղտոտ դէմքդ շրջանին ախտն է:

ՃԱՆ. Ո՛չ, այդպէս չէ կարելի իրար հասկնալ:

ՍԻՐ. Ատիկա քիչ ետքը յայտնի պիտի ըլլայ:

ԽԱՉ. Ինծի նայէ՛, ծօ հոտած սոխ, դուն դաշ-

նակցական ըլլալու...

ՃԱՆ. [ընդմիջ.] Ո՛չ, ո՛չ, գուցէ և քեզնից լաւ դաշնակցական է:

ԽԱՉ. Անշուշտ քանի որ ձեր վարտիքին խոնճան է:

ՃԱՆ. Տե՛ս, տղայ, որ մի քիչ քաղաքավար լինես, ասածդ կշռես, նախ ոչինչ չես կորցնի, յետոյ խօսքդ մտիկ ընող կը լինի: Դա քո ընկերն է, չէ՞, դու մի սեւ կէտի ես ուղղել քո նայուածքն ու կոյրի պէս դընու՛մ ես յամառ, մինչ նա՛, մտիկ է անում և՛ մէկին և՛ միւսին ու հնազանդում է կանոնադրին...

ԽԱՉ. Հարկա՛ւ, վարժապետ մը իր աշակերտները հմայելու համար, անոր բարոյականի դասեր կուտայ, իսկ դպրոցէն դուրս... Ատիկա՞ է... Սա՞, որ պէտք ունի... նախ պէտք է զայն ժալկել ջուրով՝ իր սրտի ժանգէն մաքրել...

ՍԻՐ. Ինծի՛ նայէ, բերնիդ կաշի անցուր:

ԽԱՉ. Քանի քու բերնիդ պղպեղ չէ քսուած, ըսեմ նաեւ: Ո՛ւր որ երթաս, քու պատկառելի ներկայուածքնէդ սարսափելով ամէն խօսք կանգ կ'առնէ:

ՃԱՆ. (մատիսով սեղանը ծեծելով) Ընկերներ՛ր, [անլսելի կ'անցնի] Սը'սս... Ընկերներ՛ր, լուսթիւն: Հը', հը', ընկերներ՛ր, ախր ժամանակն անց է կացել... Լո՛ւէ՛ ընկեր՛ր, ընկ... լո՛ւէ՛: [սովն կողմէ «լոէ, սըսո» կը ձայնեն] Ընկերներ՛ր, նախ քան ժողով բանալս, խնդրում եմ բոլորից, որ վերջ տան ծխելուն, թէ չէ՛, որ ամէն մարդ պաշխոստուի ծխի, սրանից մի ժամ վերջ հոս բնակել չի կարելի: (շատ գեշ կը նայի) Բիշ անդին նըսողին որ կը խօսի ընկերոջ հետ: Սը'սս, սո... ախր մի լո՛ւի, է'... ընկերներ՛ր, այսօր ժողովուել ենք հոս, ո՛չ թէ մի պարզ տեղական զրոյցի, այլ ժողովուել ենք Հ. Յ. Բիւրոյի հրաւերով, եւ ընկերական ընդհանուր ժողով է սա, ուր պիտի խօսենք կուսակցական կարեւոր, մանաւանդ ներքին հարցերի շուրջ: Ուրեմն, ներկատի առնելով ժողովի իրաւական հանգամանքը, ես, որպէս Բիւրոյի ներկայացուցիչ, վեր եմ առնում ժողով վարելու իրաւունքը: Իսկ զուգ, կ'ընտրէք մի քարտուղար:

ՉԱՅՆԵՐ. Չաքար, Խաչիկ, Յակոբ, Յովհաննէս, Խաչիկ, Խաչիկ:

ՃԱՆ. Ընկեր Խաչիկ՛, դու կը լինես քարտուղար:

ԽԱՉ. [խոփով] Լա՛ւ: (քուլք, մատիս առած կը գրէ):

ՃԱՆ. Ուրեմն, ընկերներ՛ր,

ԱՆՏՈՆ. Ներողութիւն...

ՃԱՆ. Ընկեր Անտոն՛:

ԱՆՏ. Չայն կու տա՞ք:

ՃԱՆ. Այո՛, բայց ըստ էութեան:

ԱՆՏ. Իմին ըսելիքս սա է: Կ'ուզեմ գիտնամ աս

ինչ ժողով ըլլալը:

ՃԱՆ. [հաղոր ժպիտով] Ընկեր՛ր Անտոն, ախր մի թող, էլի՛, թող մի բան ասենք: Ասի քիչ առաջ, չէ՞,

սա Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրոյից կանչուած ժողով է...

ԱՆՏ. [ընդմիջ.] Աղէ՛կ, աղէ՛կ, ես կ'ուզեմ ինչ ժողով ըլլալը...

ՃԱՆ. Ընկեր՛ր Չայն, երեխայ մի լի, ասի չէ՞, ժողով է եւ ժողովին ինչ լինելը նոր չէ որ պիտի սովորես:

ԱՆՏ. Տէր ողորմեա՛...

ՃԱՆ. Ընկեր՛ր Անտոն, ախր ամօթ է, էէ՛...

ԽԱՉ. (մատի վեր) Ընկեր՛ր նախագահ:

ՃԱՆ. Որ ըստ էութեան է, ասա՛:

ԽԱՉ. Ընկերը կը հարցնէ. այս ժողովը միայն դաշնակցական ընկերներո՞ւ է յատուկ, թէ չէ...

ՃԱՆ. Ի հարկէ՛ ոչ: Դուք տեսնում էք մի այդպիսին:

ԱՆՏ. Իմ գիտնալով՝ ձեր քովինը, յատուկ կայ, իր պարտականութիւնը — չէ՞, Խաչիկ՛:

ՃԱՆ. [Սիրգեյեանը ցոյց տալով] Սա՞:

ԱՆՏ. Ո՛չ, միւսը:

ՃԱՆ. [իր բով նստած լաւ հագուած երիտասարդը ցոյց տալով] Սա՛:

ԱՆՏ. Չէ՞, Խաչիկ՛:

ԽԱՉ. Ընկերներ՛ր...

ՃԱՆ. (ընդմիջ.) Ընկեր՛ր, լսիր, (միւսին) Ընկեր՛ր, դու քու պարտականութիւնը կատարե՛լ ես: (զլխով հաստատելով ցոյց կուտայ գումարու անդամատերը): Լաւ, ընկեր, շատ լաւ, էլ ի՞նչ էք ուզում, սա իր պարտականութիւնը լիովին կատարել է:

ԶԱՔ. Կը բողբոջեմ:

ՃԱՆ. Ինչի՞ դէմ:

ԽԱՉ. Կամաց քիչ մը, ընկեր՛ր նախագահ, ուրեմն

դաշնակցութիւնը դրամակա՞ն կուսակցութիւն է: Այդ ձեր քովը նստող, թոյլ տուէ՞ք որ ըսեմ «այդ պարոնը» որովհետեւ ատանկ դաշնակցական չըլլար, «այդ պարոնը» երեք տարուայ ընթացքին կուսակցական ո՞չ մէկ ժողովի մասնակցած է:

ԶԱՔ. Ես իմ ձեռքով եմ գրած, երեք հատ նամակ ու իր ուշադրութիւնը հրաւիրած ներքին կանոնադրի յօդուած 11ի վրայ, բայց այդ ընկերը չէ զիչած նոյնիսկ պատասխանելու:

ԶԱՅՆ ՄԼ. Դո՛ւրս:

ՈՒՐԻՇ ՄԼ. Տրտը՞ռ մտիկ պիտի պիտի ընենք:

ԽԱԶ. Սը՛սս, ընկե՛ր, դուն իրաւունք չունի՛ս դաշնակցական անունը կրելու: Իրաւունք չունիս այս տղոց՝ մեր բոլորին հետ՝ նոյն սեղանին շուրջ՝ նոյն սուրբերու անունով աղօթելու, հոս, մանաւանդ այսօր որ ճակատագրական է: Իրաւունք չունի՛ս կը կրկնեմ, որովհետեւ մենք բոլորս գործարանի աղտ ու կեղտին մէջ՝ ամէն օր տապալակելով հանդերձ, ընտանեկան ծանր հոգերով կքած ըլլալով մէկտեղ, տգէտներ ըլլալով հանդերձ, չենք մոռնար, չենք ուրանար թէ հայ ենք ծնած ու այնպէս կ'ուզենք ապրիլ... խօսք չէ՛, կատակ ալ չէ՛, մենք կը մոռնանք ընտանիք, յոգնութիւն ու շաքար չենք մը ժողովի, հանդէսի ու դաշնագան կուսակցական գործերու ետեւ կը վազենք, որպէսզի՛. մեր հայ ըլլալը գոնէ այսքանով հաստատենք ու մեր հոգիի ազգային անզուսպ ծարաւին գոնէ մասամբ բաւարարութիւն տանք, բանով մը մինք մեզ մխիթարենք: Իսկ դո՛ւն, դուն կ'արհամարհես մեր ընկերակցութիւնը, որովհետեւ քեզ պէս նուրբ ճաշակ չունինք, կ'արհամարհես մեր հազար տանջանքով ու զոհողութեամբ կազմակերպած հանդէսները,

որովհետեւ քու նուրբ ականջներուդ... որովհետեւ կարմիրի ներկուած...:

ԾԱՆ. Է՛, Է՛: սա անվայել բան է: (մատացոյց եղած պարոնը, բոլորովին ընկնուած կը մեկնի՝ մինչ այդ ձանձրկեան ապշած նայելով) Մի կա՛ց, ախր մի կա՛ց, չըլինի... ընկե՛ր Խաչիկ... դա մարդավայել՝ ընկերավայել բան չի: Ախր մի կը հասկնան...:

ԽԱԶ. Մենք չատոնց հասկցեր ենք: Այ հերիք չէ՞ որքան կեղծաւորութիւն, խաբելու արուեստին ուժ ենք տուեր: Ընկեր նախագահ ես կ'ատեմ...:

ԾԱՆ. [ընդմիջ.] Բաւէ՛, դու երեւի մի սուրբ ես, լա՛ւ, թող քո ասածը լինի: Ուրիշ գիտողութիւններ կա՞ն:

ԽԱԶ. Այո՛: Երկու ընկերուհիները տակաւին անցեալ տարուէն պարտք ունին:

ՄԻՐ. Կը բողբոքեմ, ընկե՛ր նախագահ, հոս պաշտալի խանութ է, թէ կուսակցական ժողով, որ պարապ բաներով ատեն կ'անցընենք:

ԽԱԶ. Մինակ քու գլուխդ է պարապ...

ԾԱՆ. [ընդմիջ.] Լո՞ւէ՛:

ԶԱՔ. Այո՛, ընկեր, այսօր չատ մը «պարապ բաներու» և «խնչուս պէտք»երու հաշիւը պիտի տեսնենք:

ԶԱՅՆ ՄԼ. Չենք լսեր, չենք լսեր, չենք լսեր...

ՈՒՐԻՇ ՄԼ. [միւսին] Ծօ՛ վարնոց, հերիք տրտըռաս, եթէ չես լսեր, դուրս ելիր...:

ԱՆՏՈՆ. Է՛, Է՛, Է՛:

ԾԱՆ. [ուժգնօրէն սեղանը ձեծելով] Սո՛ւս:

ԶԱՔ. Թորո՞ս, կը բաւէ՛:

ԾԱՆ. Ընկերներ, ես չատ եմ ցաւ զգում ձեզինք լսելիս նման անհանգուրժելի խօսքեր: Պէտք է պա-

զարիւնով դուրս գալ, մանաւանդ դուք իրար հայր մայր չէք սպանել... Ընկերներ էք չէ՞, ինչո՞ւ իրար վիրաւորել: Հիմա դա մի կողմ: Հարց եմ տալիս, կարո՞ղ են ընկերունիները ժողովին մաս կազմել:

ԽԱՉ. Ըստ կանոնադրի 11րդ յօդուածին, ձայնի իրաւունք չունին:

ՃԱՆ. Լաւ թող այդպէս լինի:

ԽԱՉ. Ո՛չ թէ խաթրի համար, այլ ձեր գրած օրէնք այդ է:

ՃԱՆ. Հասկցանք, էլի՛:

ԱՆՏ. Խաչի՛կ, ալ համը չեն հաներ:

ՃԱՆ. Ուրի՞շ:

ՉԱՔ. Ես պիտի խնդրէի ընկեր նախագահէն, որ մեզի ծանօթացնէր դրան մօտ նստա՞ծ ութ անծանօթները, և կամ աւելի ճիշտ է ըսել, անոնց ներկայութեան բուն պատճառը:

ՃԱՆ. Ախր պարզ է չէ՞, դրանք այլ չըջանի տղերք են, բոլորն էլ լաւ տղերք, պարտաճանաչ, զոհաբեր, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ ասեմ: Դրանք եկել են ձեր ժողովին:

ԽԱՉ. Ինչո՞ւ են եկեր:

ՃԱՆ. Եկողին ինչու է եկել չեն ասում, այլ ստուգում թէ իրաւ կուսակցական են թէ...

ԽԱՉ. Ինչէ՞ն գիտնանք:

ՃԱՆ. Ես դրանց մի առ մի ճանաչում եմ, բայց նորից կարող էք իրանց անդամատետրերը նայել:

ԽԱՉ. Անդամատետրը թուղթ մըն է:

ՃԱՆ. Հիմա, ընկե՛ր Խաչիկ, այդ հէքեաթներով ատեն պիտի անցընենք: Ինծի հաւատք չունէք,

նրանց վկայականը եղող անդամատետրի՞ն էլ հաւատք չունէք, էլ ի՞նչ էք ուզում: Ի՞նչ է ձեր նպատակը, ժողով խանդարել էք ուզում, թէ՛ ձեր էջն էք ուզում քշել:

ԽԱՉ. Մենք միայն սեւը ճերմակէն զատել կ'ուզենք: Ուրեմն ատոնք պարզապէս հիւրե՞ր են:

ՃԱՆ. Ի հարկէ՛:

ԽԱՉ. Աստուծոյ հիւրե՛ր...

ՃԱՆ. Երբ դու շարունակես չլուի, ես քեզ իսկոյն դուրս կ'անեմ:

ԽԱՉ. Հարկա՛ւ, քանի որ ուժովը դուք էք: Ընկերներ, այդ խումբը տասնապետով՝ միասին, մեր ժողովին հիւ՛ր են եղեր, աստուծոյ հիւր, բայց ընկերներ, ինչո՞ւ մինչև օրս ատանկ հիւրեր, խոժոռ, կարմրած աչքերով, սպառնացող, աստուծոյ հիւրեր չենք տեսած, հէ՞, ընկեր նախագահ...:

ՃԱՆ. Հրամայում եմ քեզ լուի:

ԽԱՉ. Չէ՛...

ՍԻՐ. (որ բողոքի անգուսպ շարժումներ կ'ընէր) Թող լուէ՛ սա անբանը:

ՈՒՐԻՇ ՄԸ. Պռռոտախօս:

ՈՒՐԻՇ ՄԸ. (Սիրգեյեանին) Անբանը դո՛ւն ես, ծօ անսրե՛ս:

ՈՒՐԻՇ ՄԸ. Թողէ՛ք խօսի, ինչո՞ւ կը միջամտէք:

ԱՆՏ. Է՛, է՛, է՛...

ԽԱՉ. Վնաս չունի, վնաս չունի: (պահ մը կը կարմրի եւ պոռթկումով) Ընկե՛ր նախագահ, ալ կը բաւէ, գիմախները վա՛ր, վարադոյ՛ը թող պատռի՛, (սարսափելի դեմք ունի) հերիք չէ՞, հերիք չէ՞ որքան մեր հա-

բազատ մեռելներու անթաղ ոսկորներով մեր կողերը
ջարդեցիք: Հերիք չէ՞, որքան մեր սրբութիւնները
պաշտել կեղծեցիք ցորեկը, խակ մութին մէջ՝ հայհոյե-
ցիք, վրանին թփիք, զիրենք ծաղրի առիք:

ՃԱՆ. Այ տղայ, ի՞նչ ես դուրս տալիս, գիտե՞ս:
ԽԱՉ. Վրանիդ չէ՞ք առներ: Ես հայ եմ և տասը
տարի է դաշնակցական: Ես դաշնակցական արժանա-
պատուութիւն ունիմ, է՛, ի՞նչ, ուրեմն մենք կատարած
չունե՞ր ենք, յիմարենե՞ր, տխմարենե՞ր, որ մարդիկ կը
բերեք մեզ ծեծելու: Ամօթ չէ, մենք արժանապատու-
ութիւն չունի՞նք: Տասը տարի եղաւ, տասը տարի, որ
դաշնակցականի գոռնաւ կը փչէինք, տասը տարի, և
ընկեր նախագահ, երբ մեր ժրաջան մշակի հունձքը կը
բերէինք ձեզի, առանց նայելու մեր աչքերու գոյնին,
անմոզ ժպիտ մը դէմքերնուդ, մեր կոնակը կը շոյէիք,
մինչ այսօր, երբ մեր խոնարհ մշակի՝ հնձուորի հաշիւը
կը պահանջենք, ծեծո՞վ կ'ուզէք վարձատրել, հրամե-
ցէ՛ք, վախցողը ես չեմ:

ՃԱՆ. [պաղ] Ըսի՛ր, էլ չկա՞յ:

ԽԱՉ. Եթէ այդ ութ հոգին ժողովէն չելլեն, այն
ատեն մնացեալը կը տեսնէք:

ՃԱՆ. [պաղ] Չէ՛, բոլորիդ կարծիքն ա՞յս է:

ՁԱՅՆԵՐ. [ովանճ ալս, ովանճ ո՛չ, զանազան կետե-
րէ մասեր կը բարձրանան ու ձայն կ'ուզեն:]

ՁԱՔ. Ընկե՛ր նախագահ, եղէք այնքան բարեացա-
կամ, որ ընկերներ իրարու դէմ չզայրանան:

ՃԱՆ. Լա՛ւ, է՞լ ինչ:

ՁԱՔ. Կը պահանջեմ ութ հիւրերու հեռանալը:

ՃԱՆ. Լա՛ւ, էլի՛, լա՛ւ, էլ ինչի էք եղած չեղած
կեղտով դուք ձեզ աղտոտում: Ախր դրանք ժողովին
հիւր են, ես իրաւունք չունեմ սրանց դուրս անելու:

Բացէք ներքին կանոնագիրը, կարդացէք 19րդ յօդ-
ուածի յաւելումը, հոն իրաւունք է տալիս այլ չոր-
ջանի ընկերով ներկայ լինել որեւէ խմբական ժողովի:

ՁԱՔ. Գիտեմ որ ատանկ է, բայց եթէ այդ ութ
հոգին ասկէ դուրս չելլեն, հոս ժողով տեղի պիտի չու-
նենայ: Եթէ խառնակութիւն առաջ դայ, պատասխա-
նատուն դուք պիտի նկատուիք: Ասոր հակառակ՝ եթէ
դուրս ելլեն՝ կը խոստանանք պաղարիւն ըլլալ ու
ձեզ լսել:

ՃԱՆ. Լա՛ւ, ընկե՛ր, լաւ: (դուրսիններուն) Շատ
եմ ցաւում, ընկերներ, բայց ճար չկայ, սրանց մօտ
ամէն բան կտրուածով վարակուել է: Խնդրում եմ՝ ա-
ռանց վշտանալու՝ ժողովից հեռացէք: (մեռացող ոսնա-
ձայներ կը լսուին): Ուրեմն, էլ ուրիշ ըսելիք կա՞յ:
(չորս կողմը լաւ մը դիտելէ եւ հազալէ վերջ) Ընկեր-
նե՛ր, ուրեմն անցնինք օրակարգի: Նախ՝ թոյլ տուէ՛ք՝
մի քանի խօսքերի մէջ ամիսով՝ ձեզ ներկայացնել, կամ
աւելի լաւ է ասել, վերջիչեցնել վերջին մի տարուայ
անցքերը արեւմտեան Եւրոպայի Դաշնակցական մար-
տայի: Ինչպէս գիտէք, ատենէ մը ի վեր մէջտեղ դրժ-
գո՛ւ տարր մը կար, որ միշտ էլ եղել է, որու վերջնա-
կան չափը պիտի տար չրջանային ժողովը: Ներկայ
տարուայ կիսուն, Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի վճռով, լուծուեց
Կ. Կոմիտէն որ սկսած էր հակակառնադրային մութ
աշխատանքի լծուիլ ատենէ մը ի վեր: Սրանից քիչ
վերջ գումարուեց Եւրոպայի չրջանային ժողով: Այս
տարօրինակ ժողովում, մոռնալով մի յստակ կանոնադ-
րի գոյութիւնը, որի գործադրութեան հսկիչն է Բիւ-
րօն, սկսան ամէն հարց իրանց խելքով չափել, երբ
անդին կանոնագիր կար: Այս ժողովն իրան ամենա-
կարող կարծեց, ամէն հարց արմատապէս լուծել ու-

զեց , Բիւրոյին դաս տալ և այլն , և այլն... Մի շրջաբերականում ձեզ ասել են , թէ՛ այդ ժողովում կիրքն է տիրել , հո՛ղ ամէն հարց կամայական է եղել , ամէ՛ն խնդիր հակակուսակցական չափով են կշռել : Այդ շրջաբերականով ձեզ յայտնել են նաև լուծումը այդ ժողովին , որ պարզապէս գոյութեան իրաւունք չէր կարող ունենալ : Ա՛րդ , այդ շրջաբերականի մէջ՝ ձեզ յայտնել են անուանները մի առժամատու մարմնի , որ մինչև նոր շրջանային ժողով , պիտի վարէր Կ. Կոմիտէի պաշտօն : Ձեզ՝ ի հարկէ՛ , հրամայել են թղթակցել այդ մարմնի հետ , հրահանգներ ստանալ նրանից և հաշիւ տալ նրանց գանձապահին : Ուրեմն այսպէս , հա՛ , չմոռնամ ասել , այդ շրջաբերականում , ի միջի այլոց ասել են . « Բոլո՛ր նրանք , որ չեն ենթարկուի այս շրջաբերականին , կ'ենթարկուին ներքին կանոնադրի՝ պատժական կանոնների՝ յօդուած 123 և 124ի տրամադրութեանց » : Հիմա գանք ձեր մարմնին : Չեմ կարող ասել վատ տրդանքից են կազմուած , բայց հարց կուտամ : Յարգե՛լ են Բիւրոյի շրջաբերականը : Ո՛չ : Խզե՛լ են իրանց կապը մի քանի վատասեւրածների հետ , որ դեռ յամառում են իրանց Կ. Կոմիտէ կոչել : Ո՛չ : Հապա՞ . մէկդի են չպրտում Բիւրոյի շրջաբերականը , հրահանգներ են ստանում նրանցից որ Դաշնակցական ըլլալին կասկածելի է , բաց նամակ յայտարարութիւն են անում իւրանց հրատարակած թերթի մէջ , նիւթապէս օգնում և այլն և այլն... Ուրեմն այս փաստերից դուրս է գալիս . Առաջին՝ ձեր մամինը ոտնակոխ է արել Դաշնակցութեան կանոնադիրը , որ տարիներից ի վեր սրբութեան պէս է պահուել , երկրորդ՝ հակակուսակցական քարոզիչներին միացել է իր ձայնով , գործով ու ընթացքով :

Այս պատկերին առաջ , Բիւրօն , ստիպուել է լուծել նաև ձեր շրջանի մարմինը :

Ա. ՉԱՅՆ. Պռապո՛ւ , պռապո՛ւ... [ձայները արագ եւ քիչ մը խառն] :

Բ. ՉԱՅՆ. Քաջութիւն , ով հղօր իշխան...

Դ. ՉԱՅՆ. Դուք լուծել-մուծելէ զատ գործ չունի՞ք...

Դ. ՉԱՅՆ. Ո՞վ չինեց սր կ'աւրէք :

ԱՆՏ. Է՛ , Է՛ , Է՛...

ՍԻՐ. Սը՛սս...

ԽԱԶ. (սեղանը կը ծեծէ) Սը՛սս (աղմուկ) :

ԶԱՔ. [ոսփ] Ընկերներ՛ , բնկերներ՛ :

ՃԱՆ. (որիս ժող աչքերով կը դիտէր) Լոնցէ՛ք... Օ՛...

Էլ կը բաւէ՛ :

Հեռ-ՈՒԷՆ ՉԱՅՆ ՄԸ. Ձեր ըրածը չի՞ բաւեր :

ՃԱՆ. Պիտի լոնս :

ԽԱԶ. Ընկեր՛ նախագահ :

ՃԱՆ. Լոնէ՛ : Օ՛... Կարծես եկած լինէի... Լոնէ՛ :

ԽԱԶ. Լոնցնելը դիւրին է , բայց...

ՃԱՆ. Է՛ , ի՞նչ է , ասա՛ , ինչո՞ւ ես ծամծամում :

ԽԱԶ. Կը նշանակէ թէ մեր հազար տանջանքով վառած կրակին վրայ կը թքնէք...

ՃԱՆ. Բաւէ՛ , այդպէս խօսել չէ թոյլատրուած :

ԽԱԶ. Ի՞նչ օրէնքով :

ԶԱՔ. Ընկեր՛ նախագահ :

ՃԱՆ. Կ'առես , անօթի գայլեր : Ի՞նչ ես ուզում :

ԶԱՔ. Եթէ թոյլ կուտաք , միայն քանի մը խօսք :

ՃԱՆ. Ընկեր՛ , զորդն ասել լաւն է , դու խօսել չես կարող , իրաւունք չունես խօսելու :

ԶԱՔ. Չէ՛ , պատճա՞ռ :

ՉԱՅՆ ՄԸ. Պատճա՞ռ... իրենց տխրակը չփռելէ :

ՉԱՅՆ ՄԸ. Տխրակը , գունակահի հօրդ...

ՉԱՔ. Ընկերներ, վերջապէս թողէք որ խօսինք:
Ինչո՞ւ իրաւունք չունիմ խօսելու, ընկե՛ր ճանճիկեան:

ՃԱՆ. Ընկե՛ր, ես եկել եմ հոս, ձեզ գծի բերելու
և ո՛չ թէ... Դու չես կարող խօսել, ո՛չ թէ միայն խօ-
սել, այլև ժողովիս ներկայ լինել չես կարող:

ՉԱՔ. Ինչո՞ւ:

ՃԱՆ. Կ'ասե՛մ, կ'ասե՛մ, դու, էլի՛, դու մի բան-
գէտ, իրաւագէտ, չեմ իմանում դեռ ինչադէտ, ասելու
համար արար աշխարհի, թէ դո՛ւ էլ ես իմանում բան
գրել, չէ՞, երևում թուղթ մրոտում, յօդուած գրում
ու գլխից մեծ քար ձօճում որա ու նրա գլխին. չէ՞:

ՉԱՔ. Այդ բոլորէն որո՞ւ փորն է ցաւեր:

ՃԱՆ. Ի հարկէ՛ կանոնադրին:

ՉԱՔ. Ուրեմն կանոնադրի գործը ինծի պէսեր վը-
տարե՞լն է:

ՃԱՆ. Լսի՛ր, լսի՛ր, կ'ենթարկուե՞ս, թէ ոչ:

ՉԱՔ. Այդ աեսակ կանոնադրի ծանօթ չըլլալով,
չեմ ենթարկուիր: Ես հոս իմ ընտանիքիս մէջն եմ:
Եթէ ընկերներուս մեծամասնութիւնը դուրս ելիր ըսէ,
ես իսկոյն կը մեկնիմ:

ՉԱՅՆԵՐ. Ո՛չ: Ո՛չ: Ո՛չ: Այո՛: Ո՛չ: Ո՛չ: Այո՛: Ո՛չ:

Ա. ՉԱՅՆ. Լուսթի՛ւն:

Բ. ՉԱՅՆ. Դո՛ւրս:

Գ. ՉԱՅՆ. (գուրս բռնելով) Հոս նայէ՛...

Բ. ՉԱՅՆ. Ի՛նչ, կապիկի երեսի՞դ կարօտ էի:

ԱՆՏՈՆ. Է՛, է՛, է՛, հերի՛ք իրար միս ծամէք:

ՉԱՔ. Ընկերներ, թոյլ տուէք որ իրար հասկը-
նանք: Ընկե՛ր Բիւրոյի ներկայացուցիչ, ես յարգելով
կը յարգեմ իմ վրաս նշանակուած պետը, ըլլայ ան
Բիւրոյի անդամ թէ պարզ խմբապետ: Սակայն՝ բար-

ձըր մարմնի մը անդամը, որ Քրիստափոր Միքայէլ-
եանի աթոռն է գրաւեր՝ պէտք է ձգարիտ առաքեա-
լի մը բաց ճակտով, բարձր արժանիքով, պաշտելի
անկեղծութիւնը ունենայ...

ՃԱՆ. [ընդմիջ.] Հասկանում եմ, ընկե՛ր, բայց հի-
մա նման հէքեաթ պատմելու ասանը չէ՛, հասկացիր,
էլի՛, ժողով է սա և կարևոր անելիքներ կան:

ԽԱՉ. Ընկե՛ր նախագահ: Ըստ էութեան:

ՃԱՆ. Խօսէ՛, ըստ էութեան:

ԽԱՉ. Անցեալ ուրբաթ օր, չրջանիս մէջ, ժողով
ունէինք:

ԽԱՉ. Ո՞ւմ հրաւերով:

ԽԱՉ. Շրջանային կոմիտէի վարչութեան:

ՃԱՆ. Լսի՛ր, լսի՛ր, ձեր շրջանային կոմիտէն սը-
րանից տասն օր առաջ է լուծուել: Այն օրից որ նա
ստացել է շրջաբերական, նրա բոլոր գործունէութիւ-
նը լրացել է:

ԽԱՉ. Ձեր ըսածը ձեզի համար օրինաւոր է. բայց
ոչ մեզի: Որովհետեւ մեր ժողովը չմարսեց ձեր նետած
քարերը:

ՃԱՆ. Ընկե՛ր, եթէ մի քիչ մաքուր լեզուով խօ-
սիս, մի մեծ բան չես կորցնի: Ձեր ժողով անելը,
մեր հրահանգներին, հնազանդուելը դա ձեր գիտնա-
լիք բանն է: Իմ ասելիքը սա է. մէջտեղ մի կանոնա-
դիր կայ, որի ամէն մի յօդուածը մի օրէնք է: Կը հը-
նազանդէ՞ք այդ օրէնքներին: Եթէ այո՛, պիտի լռէք,
իսկ եթէ չէք հնազանդուիր, դա էլ ձեր գիտնալիք
բանն է:

ԽԱՉ. Ի՛նչ որ ալ ըսէք, ես իմ խօսքս պիտի
կրկնեմ: Մենք ուրբաթ օր ժողով էինք գումարած,
ուրկէ կը բխին մեր այսօրուան ըսելիքները:

ՃԱՆ. Ընկե՛ր, վերջին անգամ կրկնում եմ, դուք ո՛չ մի ասելիք չէք կարող ունենալ:

ԽԱՉ. Ըսելիքնուս առաջինը. մեծամասնութեամբ կը հաստատենք, թէ դուք՝ այս ընթացքով հայ յեղափոխական Դաշնակցութիւնը դէպի քայքայում կը տանիք համար քայլերով, ինչպէս թոքախտաւորը մահ: Երկրորդը, անվարան է և խղճի անկեղծ ձայնով ձեր երեսին կը պոռանք, Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործի վերայ եղող՝ մեր ազգային ճակատագիրը վարող՝ դեկավարներ, այլևս մեր մէջի հաւատքը ձեզի հանդէպ և վստահութիւնը բացարձակապէս մեռած է: Երրորդը, մեր մէջ վախ կայ, սարսափելի կասկած թէ ձեր մէջ ծախուածներ կան, դաւաճաններ...

Ա. ՉԱՅՆ. Մերութաններ:

Բ. ՉԱՅՆ. Ազէֆներ (աղմուկ):

ՃԱՆ. (ոսփի ելած, վշտացած մարդու դիմով՝ չորս բոլորի իրարու դիմ պոռպուալը կը դիտէ):

ՉԱՔ. (ոսփի) Ընկերներ: Ընկ... Խաչի՛կ, Յակոբ, Վահան... ընկերներ, վերջապէս այսպէս չէ կարելի չարունակել:

ԱՆՏՈՆ. Է՛, է՛, է՛: Իրար միմ մ'ուռէք [ձայները կը դադարին]:

ՃԱՆ. Ո՛վ որ իրան վատ է զգում, կարող է մեկնել: Ո՛վ որ չէ ուզում Բիւրոյի հրահանգներին հնազ...

ՉԱՔ. (ընդմիջ.) Թոյլ տուէք, ընկե՛ր ձանձրկեան, թոյլ տուէք որ իրար հասկնանք, թէ չէ, Բիւրոյի հրահանգները Նիքոլա Չարի դրամին չափ կ'աժանանան:

ՃԱՆ. Դու՝ երևի շատ ես անպատկառ դարձել, որ այդ...

ՉԱՔ. [ընդմիջ.] որ պէտք ունիմ խրատուելու, չէ՞,

Շնորհակալ եմ ցարդ ստացած խրատներուս համար և այդ վերջինը չեմ մերժեր, պայմանաւ սուիայն որ դուք ինձմէ առաջ՝ չօչափելի փաստերով ցոյց տաք հոս եղողներուն, ընկեր, թէ՛ մեր աստուածային բարձր մարմնի՝ անխոցելի պատկառանքը՝ Քրիստափորի, Ռոստոմի, Ջաւարեանի սրբային պատկառանքը, անպատուութեան հետ չէք շփոթած: Համոզէիք մեզի, ընկե՛ր Բիւրոյի անդամ, թէ՛ Հ. Յ. Դաշնակցութեան յեղափոխականի պատկառանքը՝ Փարիզի պարասրահները չէք իջեցուցած: Այո՛, գլուխնիդ կը շարժէք, չէ՞, «մի քանի վատասերածներին» ենք տարուած, չէ՞. այդպէ՞ս է ձեր բոլորի կարծիքը:

ՃԱՆ. Այո՛, միշտ էլ այդ կարծիքէն եմ եղել: Տեսնո՞ւմ էք, պարզ է չէ՞, մի տղա, էլի՛, մի խեղճ ողորմիկ տղայ. մի ոմն Ջաքար, որ մարդ լինելու համար հարկ է նորից ծնիլ, ահա այդ ողորմելի արարածը, կայնել է մի ժողովի մէջ, որպէս մի քաջ սպայ պատերազմի դաշտին՝ դասալիք զինուորների մէջ, առանց որ մի պաղ սարսուռ զգայ իր անդամների մէջ, առանց որ մի րոպէ անդրադառնայ թէ՛ գուցէ մի վատ բան է անում, դաւաճանող միտք է տարածում իր միամիտ ընկերների մէջ, օգտուելով սրանից որ... Վերջապէս ա՛յ տղայ, պիտի հասկնա՞ս և քեզ նմանները հասկնան, թէ մենք սրա ու նրա խաղալիքը չենք կարող լինել: Մի՛նք կ'երթանք մինչև մեր եկած տեղը:

ՉԱՔ. Անշո՛ւշտ կ'երթաք, բայց վերադառնալիդ առաջուց ապահովելէ վերջ, չէ՞...

ՃԱՆ. Ապրի՛ս, ապրիս...

ՉԱՔ. Կը ծաղրէ՞ք. ծաղրեցէք: Ընկե՛ր նախագահ, դուք շատ կը սիրէք կանոնադրել՝ օրէնքէ ճառել, չէ՞, այդ օրէնքները ձերն են, դո՛ւք էք շինած, հետեաբար

ձեր շահուն համապատասխան է: Իսկ բոլոր այն օրէնքները որ ձեր շահուն ձեռնտու են, մեր ազգային շահերուն վնասակար են: Ահա թէ ինչու ձեր օրէնքները զօրութիւն չունին: Կրնաք ըսել թէ «մի վատասերած էլ սա է», ըսէք, բայց ես իմ լեզուիս, հայու սրտէս ըսած զգացումներս կը փոխանակեմ ընկերներու: Քրիստաւորի մահէն վերջ ատեն մըն ալ անոր յիշատակը քալած է, բայց՝ տա՜նը չորսէն վերջ, Դաշնակցութիւնը առևտրական տունի մըն են վերածներ, ու անոր զեկավար տարրը եղած են պարզապէս շահակիցներ, որոնք ամէն ընդհանուր ժողովէ վերջ ըսեր են. «Վերջապէս անա չորս տարի ես, որ կը լինենք Փարիզի պարասրահներու հերոս». չէ՞:

ՃԱՆ. Պառւո՛, շարունակիր է՛...

ՉԱՔ. Շարունակե՛մ. բայց ի՞նչ հարկ կայ քանի որ ձեր խիղճը այդպէս հանգիստ է: Չէ՞. Ի՞նչ բան որ անսովոր է լսել կը հեղնէք ու...

ՍԻՐ. Ի՞նչ է այս, ալ ատոր մասայնէրը մտիկ պիտի ընենք:

ՃԱՆ. Կը բաւէ:

ՍԻՐ. Իրմէ դատ չկա՞յ:

ԽԱՉ. Հապա քու տրտոսօցդ մտիկ ընենք:

ՉԱՅՆ ՄԸ. Ամօթ է, ամօթ, ամօթ:

ԱՆՏՈՆ. Է՛, է՛, է՛:

ՉԱՔ. Ընկե՛ր նախագահ:

ՃԱՆ. Սո՛ւսս: Ախր սա յիմար բան է հոս դատարան չէ և ես դատուելու չեմ եկել որ...

ՉԱՔ. [ընդմիջ.] Լաւ ըսիք, շատ լաւ, ասիկա մեր դատարանն է և հոս ալ ձեզ դատուելիք վայրը: Քանի որ ցարդ գումարուած ընդհանուր ժողովները դատարանի չեն վերածուեր ու յաջորդներէն ալ աւելին չենք

սպասեր, թոյլ տուէք որ մեր խօսքը հոս ըսենք:

ՍԻՐ. Ընկե՛ր նախագահ:

ԽԱՉ. Ընկե՛ր նախագահ:

ՉԱՅՆ ՄԸ. Ընկեր նախագահ.

ՈՒՐԻՇ ՄԸ. Ընկեր նախագահ:

ՃԱՆ. Սիրգէյեան:

ՍԻՐ. Ընկերներ, ես կ'ուզէի որ՝ սա ինքզինքը բանի տեղ դնող տղան՝ մեզի բացա՛րէր իր հազար անգամ կրկնած խօսքը, թէ «ընդհանուր ժողովը դատարան ըլլալու էր, մեր ապիկայի զեկավարութիւնը դատելու համար»:

ՃԱՆ. (ընդմիջ.) Հարկ չկայ, հարկ չկայ, այդ...

ՉԱՔ. (ընդմիջ.) Հարկ կայ, ընկեր նախագահ, հարցը տեղին է տրուած ուստի վրան մի հողէք: Թող ընկերներս վստահ ըլլան՝ ըսելիքներս առաջուց մտածուած են հետեւաբար անոնց պատասխանատուն եմ: Դաշնակցութեան մէջ ընկերներ կան՝ երկմիտ տղաներ՝ ինչպէս Սիրգէյեան, որոնք կը կարծեն թէ փասխան իրապէս աշխարհի փոխանորդն է. հետեւաբար անկէ իջած ամէն կամայականութիւն, անբռնաբարելի օրէնք է: Ուրեմն այդ օրէնքներուն դէմ ընդվզիլ դասալքում է, դաւաճանութիւն: Ընկերներ, փասխան թէ կուսակցապետ ըլլալ, կը նշանակէ ժողովուրդի բարիքին ծառայել, և ոչ թէ ընդհակառակն՝ թքնել անոր աչքերէն հոսող արցունքին վրայ, զայն ցեխին խառնել:

ՃԱՆ. Լսում եմ, լաւ ես խօսում, միայն կարճ կապէ...

ՉԱՔ. Կա՞րճ կապեմ: Հապա դուք որ քսան տարի օրօր էք ըսեր ու մեր միամտութեան հետ խաղցիր: Միթէ կարճ կապել մտքերնուդ չանցա՞ւ: Չեզ դատի պէտք է քաշել, որովհետեւ ատոր միայն արժանի էք:

հերիք է որքան ձեզ յարգեցինք երբ մեր սրտով կ'ատէինք: Այն դուք չէ՞ք, որ մեր լեռներու վրայ իրենց կեանքը՝ մեզի համար, մեր ազատագրութեան համար զոհաբերուող ֆէտայիները ծաղրեցիք ու սեցուցիք երբ իրենց արիւնի կարմիր գոյնով Հայաստանը ներկուած էր: Ըսէ՛ք, դուք չէիք Անդրանիկը տրամուլթեամբ գերեզման զրկողը: Այն դուք չէ՞ք, որ ձեր մորթը ողջ պահելու համար միայն, Հայաստանի հանրապետութիւնը, մեր հարիւր տարուան վաստակը, մեր ֆէտայիներն ու սպանները ծախեցիք թուրքին, մեր դարաւոր թշնամիի: [ընդմիջելով զանազան ձայներ կ'աղաղակեմ, վասե՛ր, դաւանումնե՛ր, էի՛ մը աղմուկ]:

ՃԱՆ. Օ... Լռութիւն... Ասա՛, էլի՛, դու դարձել ես մի բոլշեիկ...

ԶԱՔ. Հրամեցէ՞ք, բոլշեիկ: Կը մերժեմ ձեր ածականը: Կը մերժեմ ձեր դաշնակցական և բոլշեիկ ածականները: Կը մերժեմ, այո՛, որովհետեւ ես հայ եմ, հայ, կը հասկնա՞ք, հայ եմ և կը տառապիմ, երկրէ երկիր բոշայի կեանք կը վարեմ, կը մղկտուիմ իմ հայու պատիւս պահելու համար: Իսկ դո՛ւք, իմ աս տղոց, մեր բոլորին արիւնը պղտորելու, մեր արիւնը օտարացնելու համար, տասը տարիէ ի վեր սառնասրտութեամբ օրօր կ'երգէք: Այո՛, կ'օրօքէք, մեզ իրարու դէմ կռուի կը մղէք, մէկը բոլշեիկ է, միւսը դաշնակցական, ուրիշ մը ռամկավար: Հապա այս բոլորին մէջ ձեր դարձուցածը ի՞նչ է:

ՃԱՆ. Խեղճ տղայ, սրա ականջին այնքան են լեցրել...

ԶԱՔ. Որո՞նք: Վատասերածները: Ո՞վ է ան, որ պիտի գայ մեր բախտին հետ խաղալ: Այս խօսքերն այսօր ձեզի կ'ուղղեմ, վաղն ալ անոնց, բոլոր անոնց

որ իմ ազգիս շահը իրենց փորին կը կապեն: Բայց քիչ մը պարզ խօսինք: Քիչ առաջ իրարու ետեւէ շարեցիք, կախակայեցինք, վտարեցինք, լուծեցինք և կը շարունակուի: Կեդրոնական կոմիտէն լուծեցիք որովհետեւ «վատասերածներին» կը բաղկանային: Իսկ շրջանային ժողովը: Անո՞նք ալ վատասերած էին: Երեսուն հոգի, որոնք հազար հոգիի ձայնով կը խօսէին, ուղեցին շիտակ ըլլալ, բայց դուք՝ անոնց շիտակ մարդու աչքերուն մէջ ձեր գերեզմանը տեսնելով, ուղեցիք անոնցմէ ալ տեսնուի ըլլալ և այնքան փոքրացաք որ ըսիք, իրենց մէջ դաշնակցական չկար: Չէ՞ք հաւատար. սո՛ւտ է. մեր շրջանի ամենէն վերապահ տղաքը այդ ժողովին մասնակցեցան, որոնք, իրենց զեկուցման մէջ, ձեր անունը սարսափով կ'արտասանէին: Պատճառն ի՞նչ է: Ձեր հասկցած դաշնակցականը ի՞նչ պէս կ'ըլլայ:

ՉԱՅՆ ՄԸ. Կոտորով, կոտորով...

ՃԱՆ. Սը՛սս: Պրծա՛ւ: Սրտի ժանգը թափե՛լ է:

ԽԱԶ. Այդքան խօսքէ վերջ դեռ կը խնդա՞ք:

ՃԱՆ. Դու ի՞նչ ես ասում: Էստեղ դատարա՞ն է:

ԽԱԶ. Այո՛, դատարան է:

ՃԱՆ. Եւ դատաւորն էլ երեւի Զաքարն ու դու կը լինես, հա՛, հա՛, հա՛:

ԽԱԶ. [չղայնօք] Կը խնդա՞ք: Ձի հաւնեցա՞ք մեզի: Հապա մինչև այսօր մեղիպէսներու անունով խօսի՛լդ: Հապա մինչև օրս մեր կոնակէն ապրի՛լդ, մեղիպէսներ չահագործե՛լդ:

ՃԱՆ. Խօսե՛, էլի՛, լսում եմ:

ԽԱԶ. Չես լսեր, մեր խօսածները սա պատին հաւամար են և ոչ թէ ձեզի:

ԱՆՏՈՆ. Ընկե՛ր նախագահ:

ՃԱՆ. Դո՞ւ էլ:

ԱՆՏՈՆ. Է՛ ալ, համը մի հաներ: Հիմա ընկե՛ր նախագահ, լսեցէ՛ք: Իմ ըսելիքս թիւյսիւղի խօսք չէ: Տարիքս յիսուներ կ'անցնի, դաշնակցականի տարիքս երեսուն մը կայ: Կարճ կապենք: Ի՞նչ է աս դարաւորապէս: Իշտե՛ղուք, իշտե՛ սըւռնք: Ինչ ունիք ասանկ իրար կճելու: Դուք իրաւունք ունի՞ք սըւռնց բերանը փակելու ձեր թուղթէ օրէնքներով: Ես կ'ըսեմ ունիք: Ականջս ձեզի է ընկե՛ր նախագահ, բայց ներողութիւն: Աս տղաքն ալ ցանկեղ-ջիւան են, քիչ մ' էվէլ պակաս կ'առնեն կուտան. իրաւունք ունի՞ն: Այո, ունին: Ինչո՞ւ պիտ' ըսէք: Ես ասանկ կը հասկընամ: Երեք ամսու տղուն վրայ մարը, հազար խոստումներով նախնիներ կ'ըսէ, որ ջոճուխը քնանայ: Դուք ալ ազ ջոճուխի վրայ նանիներ ըսող մօր պէս, ասոնց պօղ-պօղ խոստացեր էք: Ներողութիւն: Ըսել է որ ատ ամէնը մեզի քնացնելու համար է, կ'ըսեն աս տղաք: Ջոճուխը խոստումէն-մոստումէն ի՞նչ խաւար է: Մէկ, երկու, երեք, մէկ մըն ալ վըլուկ կը փրթի: Աս տղոցն ալ ատ է: Հիմա. որ դուք ատ ջոճուխի մա՛րն էք, տէ ծիծ սուէք որ ձանը կտրէ: Ո՞րն է չիտակ դուք թէ անոնք: Իմ գիտնալս աս բանին մէջ գէշ հոտ կայ: Ըսէք մեզի ո՞րն է չիտակ, ո՞րը ծուռ, թէ չէ, ասկէ վերջ սուրբ ալ գայ մեր հաւատքը ծուռ պիտի ըլլայ:

ՃԱՆ. Ընկե՛ր Անտոն, դու լինելով մի փորձառու մարդ, պէտք էր հասկանայիր իրերն ինչպէս որ կան: Եւ ահա, դուրս է գալիս որ դու խօսում ես մի մարդու պէս, որ որոշ տարիքից յետոյ նորից է մանկանում: Դու տեսնում ես, չէ՞, սրանց բոլոր ասածները մի անգամ որ ժողովենք, մի ընկոյզի կեղեւ չի կարելի լեց-

նել: Ամէն հարց որ կապուած է մի զանգուածի հետ, նա գնում է մինչեւ ընդհանուր ժողով և հո՛ն... սրանք անփորձ տղաներ են էլի՛:

ՋԱՔ. [ընդմիջ.] Օրը գիշեր չէ՛, ընկե՛ր, որ ըսենք թէ լոյս չենք տեսներ: Դուք երգում էք ըրած՝ ձեր հաշույն չեկած՝ ամէն իրողութիւն աղբին տալ: Մեզմէ յետինը, շնորհին ձեր ճառ խօսելու վարժապետութեան, այնքան փորձառու է, որ ձեր սրտի խորը կը թափանցէ: Մեզ «անփորձ են» ըսել, այդ կը նմանի այն մարդուն, որ արեւու պայծառ ճառագայթներուն տակ պտըտելու ատեն, աչքը կը խփէ ու այգայէսով, կ'ուզէ աշխարհի մարդոց հաւատացնել թէ գիշեր է: Մենք մեր բոլոր ըսածներուն տէրն ենք: Ատիկա երկար տարիներու կուտակումն է որու ժամանակը եկած ըլլալով...

ՃԱՆ. (ընդմիջ.) Լա՛ւ, լա՛ւ, սպասիր, սպասիր: (որպէս թէ ոչինչ անցած է) Ուրեմն, ընկերներ, այսօր օրակարգի երկու հարց ունինք, որոնք են՝

ՋԱՔ. Ես կը կարծեմ թէ ս'էկ հատ է:

ՃԱՆ. Առաջին՝ ձեզ մի նոր կոմիտէ ընտրել, երկրորդ երկու ներկայացուցիչ շրջանային ժողովի համար:

ՋԱՔ. Մեր միտի օրակարգն է. դուք զեռ պիտի շարունակէ՞ք մեր զգացումներուն վրայ ճնշել, պիտի շարունակէ՞ք մեր ձայները աղբին տալ, պիտի շարունակէ՞ք մեզ սպանդանոց քշել, պիտի շարունակէ՞ք ժողովուրդի մը ճակատը մուր քսել, պիտի շար...

ՃԱՆ. (դաժան) Պիտի լռե՛ս:

ՋԱՔ. (իկֆիքսի ելած) Պիտի թողուք մեր օձիքը:

ՃԱՆ. Քո օձիքը վրադ է, լռէ՛, ալ կը բաւէ՛:

ՋԱՔ. Ինչպէս թէ օձիք, վրաս է: Ո՞վ է մեզ հոս բերողը: Որո՞ւն պարտինք մեր բոշայի վիճակը:

Ո՞վ է մեզ օրօրողը:

ՃԱՆ. Պիտի լռե՛ս: (վաղ) Ի՞նչ ես ուզում:

ՁԱՔ. Քանի որ անկարող էք այս ժողովուրդի ճակատագիրը վարել, քաշուեցէք մէկդի, թողէք որ ամէն մարդ իր գլխուն ճարը նախի:

ՃԱՆ. Ա՛յդչափ:

ՁԱՔ. Ա՛յդչափ:

ՃԱՆ. Ընկերներ՛ր, վերջին խոսքս ձեր բոլորին, ըզգոյշ եղէք, առանց լոյսի մութ տեղեր չի մտնէք:

ՁԱՔ. Մեր գլխուն վրայ չծակած տեղ չէ մնացած:

ՃԱՆ. Ուրեմն ով կը հնազանդուի թող մնայ, իսկ ո՛վ չի հնազանդի կարող է մեկնել:

ՁԱՔ. Ասկէ, բացի ձեզմէ ո՛չ ոք կը մեկնի:

ՃԱՆ. Ինչո՞ւ:

ԽԱԶ. Ձեզմէ զատ ամէն մարդ դաշնակցական է:

ՃԱՆ. Ես ձեզ ասում եմ հեռացէ՛ք:

ՁԱՅՆԵՐ. Ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ...

ՁԱՔ. Դո՛ւք հեռացէք...

ՍԻՐ. Խայտառակութիւն է սա:

ԽԱԶ. Խայտառակը դո՛ւն ես:

ՁԱՔ. Ընկերներ՛ր, Խաչիկ, Սիրգէյեան: Ընկեր Ճանճիկեան, Կրնաք մեկնիլ:

ՃԱՆ. Լաւ: Գուցէ մի օր զղջաք: [Երբալու ասեն] Նորէն կը տեսնուինք (չ'երբալ):

ՁԱՅՆ ՄԸ. Աստուած չընէ:

ԱՆՏՈՆ. Է՛ ալ, է՛ ալ...

ԽԱԶ. Նոյն պայմաններով մէյ մըն ալ հոս չգաք:

ՁԱՔ. Ընկերներ՛ր, լռութիւն: Ուրեմն մեր բոլոր ըսածները իրականացան: Բայց նախ քան ժողովը ըսկսիլը եթէ այդ մարդուն ետեւէն երթալիքներ կան,

թող մեկնին: (ոչ ոք կը շարժի) Ուրեմն հիմա մեր բոլոր վերապահումները վերջացան: Ալ ընդհանուր ժողովն ալ հայելիի պէս կը տեսնենք: Ընտրեցէք նախագահ մը որ ժողովը վարէ:

ՁԱՅՆԵՐ. Զաքարիա խաչիկ Անտոն, Սիրգէյեան: [աղմուկ]:



Վ Ե Ր Զ

Վ Ր Ի Պ Ա Կ

Էջ	Տող	Սխալ	Ճիշակ
14	10	Դեռ չեկան	ՋԱՔ. Դեռ չեկան
22	6	ծծածը	ծեծածը
24	18	ըստիպողական	ստիպողական
27	21	ծնա	ծնաւ
30	28	լա	լաւ
32	16	բաթաթէս	քարաքիս
33	16	շոտ	շոր
33	30	եմ	ես
33	31	ունիս	ունիմ
50	4	հասկնա՛ս	հասկնա՛յ
63	6	Ջագար	Ջաքար

ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0368348

52024

ԳԻՆ ԻՕ ՖՐ